

Yön-Devrim Hareketi: Teorik ve Pratik Açılımlar¹

Umud Nişancı, Karadeniz Teknik Üniversitesi Doktora Öğrencisi

ORCID: 0009-0001-0295-011X

E-Posta: umutnsnc61@gmail.com

Öz

Bu çalışma, Yön-Devrim Hareketi'nin Türkiye'nin siyasi düşünce tarihindeki yerini ve Sol-Marksist literatüre katkılarını incelemiştir. Araştırma, hareketin düşünsel temellerinden kurumsal yapılanmasına, sosyo-ekonomik perspektifinden özgün sosyalizm yorumuna uzanan dört ana bölümü ele almıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, Yön-Devrim Hareketi'nin Demokrat Parti dönemindeki muhalefet sürecinden örgütlü yapıya dönüşümü ele alınmıştır. Demokrat Parti karşısında Ordu, Sanayi Burjuvazisi, Memurlar ve Aydınlardan oluşan dört ana muhalefet grubu oluşmuştur. Aydınlardan arasında iktisadi kalkınmayı öncelleyen grupla demokratik kurumların tesisini savunan grup olmak üzere iki temel eğilim belirmiştir. *Forum* ve *Akıs* dergileri etrafında şekillenen muhalefet platformlarında, özellikle Doğan Avcioğlu'nun yazılarında kalkınma, demokrasi ve milliyetçilik temaları öne çıkmıştır. 27 Mayıs Darbesi sonrası kurumsallaşma süreci ve 1961 Anayasası'nın hazırlanmasıyla hareket, beş temel tez etrafında şekillenmiştir: ekonomik kalkınmanın önceliği, kalkınmaya dayalı demokratikleşme, planlı ekonomi, kapitalist modelin reddi ve anti-emperyalist milliyetçilik. İkinci bölümde, hareketin muhalefetten örgütlü yapıya dönüşümü ele alınmıştır. Demokrat Parti dönemindeki muhalefet gruplarının dinamikleri ve özellikle aydınlardan arasındaki iki temel eğilim incelenmiştir. Bölümde ayrıca, hareketin beş temel tezinin teorik temelleri ortaya konmuştur. Üçüncü bölümde, hareketin sosyo-ekonomik perspektifi ve tarihsel analizi değerlendirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan 27 Mayıs dönemine kadar olan süreç Marksist metodoloji çerçevesinde incelenmiş, hareketin ilerici/gerici ayrımının teorik temelleri ve Türkiye'nin toplumsal yapısına dair çözümlenmeleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, Yön-Devrim Hareketi'nin özgün sosyalizm yorumu ve iktidar stratejisi incelenmiştir. Hareketin sosyalizmi kalkınma modeli olarak ele alışı, İslamiyet ve milliyetçilik gibi ideolojik formasyonlarla ilişkisi analiz edilmiştir. Ayrıca toplumsal sınıfların konumu, devrim aşamaları ve mücadele biçimleri değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Yön-Devrim Hareketi'nin Türkiye'ye özgü kalkınma ve sosyalizm modeli geliştirme çabasında olduğu görülmüştür. Hareket, Marksist teoriyi Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik koşullarına uyarlarlarken, anti-emperyalist milliyetçilik ve planlı ekonomi gibi özgün sentezler ortaya koymuştur. Yön-Devrim Hareketi'nin en önemli katkısı, Türkiye'nin toplumsal yapısına dair geliştirdiği tarihsel analiziyle ekonomik kalkınmanın önceliğini vurgulayan özgün demokratikleşme perspektifidir. Hareketin kurumsal yapılanması, özellikle *Yön* dergisi ve *Devrim* gazetesi aracılığıyla, dönemin sol düşünce hayatına önemli katkı sağlamıştır. Yön-Devrim Hareketi'nin Türkiye'nin modernleşme sürecine

dair geliştirdiği analiz ve önerdiği çözümler, günümüz Türkiye’sinin toplumsal ve ekonomik sorunlarını anlamak açısından hâlâ önemli teorik çerçeve sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yön-Devrim Hareketi, Doğan Avcioğlu, Türk Solu, Anti-Emperyalizm, Sosyalizm.

The Yön-Devrim Movement: Theoretical and Practical Dimensions

Abstract

This study examines the place of the *Yön-Devrim Movement* in Turkey’s political thought history and its contributions to leftist-Marxist literature. The research covers four main sections, ranging from the movement’s intellectual foundations and institutional structure to its socio-economic perspective and unique interpretation of socialism. The first section discusses the transformation of the *Yön-Devrim Movement* from an opposition force during the Democratic Party era into an organized structure. During this period, four main opposition groups emerged against the Democratic Party: the Military, Industrial Bourgeoisie, Civil Servants, and Intellectuals. Among the intellectuals, two primary tendencies became apparent—one prioritizing economic development and the other advocating for the establishment of democratic institutions. In opposition platforms formed around journals such as *Forum* and *Akis*, themes of development, democracy, and nationalism stood out, particularly in the writings of Doğan Avcioğlu. Following the May 27 Coup, the movement institutionalized and coalesced around five key theses: the priority of economic development, democratization based on development, a planned economy, rejection of the capitalist model, and anti-imperialist nationalism. The second section analyzes the movement’s shift from opposition to an organized structure, exploring the dynamics of opposition groups during the Democratic Party era and the two main intellectual tendencies. It also lays out the theoretical foundations of the movement’s five core theses. The third section evaluates the movement’s socio-economic perspective and historical analysis. The period from the Ottoman Empire to the post-May 27 era is examined through a Marxist methodological framework, addressing the movement’s theoretical distinctions between progressive/reactionary forces and its analyses of Turkey’s social structure. The fourth section investigates the *Yön-Devrim Movement’s* unique interpretation of socialism and its strategy for attaining power. The movement’s treatment of socialism as a development model and its relationship with ideological formations such as Islam and nationalism are analyzed. Additionally, the position of social classes, stages of revolution, and forms of struggle are assessed. In conclusion, the *Yön-Devrim Movement* sought to develop a distinct model of development and socialism tailored to Turkey’s conditions. While adapting Marxist theory to Turkey’s socio-economic realities, the movement

introduced original syntheses, such as anti-imperialist nationalism and a planned economy. Its most significant contribution lies in its historical analysis of Turkey's social structure and its unique democratization perspective, which emphasized the primacy of economic development. The movement's institutional framework, particularly through *Yön* journal and *Devrim* newspaper, made substantial contributions to leftist intellectual life at the time. The *Yön-Devrim Movement's* analysis of Turkey's modernization process and its proposed solutions continue to provide an important theoretical framework for understanding contemporary Turkey's social and economic challenges.

Keywords: Yön-Devrim Movement, Doğan Avcıoğlu, Turkish Left, Anti-Imperialism, Socialism.

Giriş

Bu çalışma, Yön-Devrim Hareketi'nin (YDH) Türkiye'nin tarihsel koşullarında sosyalizmi kalkınma modeli olarak yeniden kavramsallaştırdığını legal ve devrimci mücadele yöntemlerini birleştirerek kendine özgü iktidar stratejisi geliştirdiğini ortaya koyulmuştur. Çalışma, YDH'nin legal-demokratik mücadeleyle devrimci-dönüşümcü yaklaşımı nasıl sentezlediğini inceleyerek, literatürde yeterince ele alınmayan bu dinamik stratejik modeli açıklığa kavuşturur. Bu çerçevede, hareketin ideolojik ve stratejik açımlarının tarihsel koşullarla şekillenme süreci ve dönemin siyasal dinamikleriyle etkileşimi analiz edilmiştir.

Bu stratejik çerçevenin oluşumunu ve etkilerini incelemek amacıyla, çalışma dört ana eksenle yapılandırılmıştır:

1- *Yön* aydınlarının Demokrat Parti (DP) dönemindeki muhalefet dinamikleri, demokratik kurumların yetersizliği ve iktisadi kalkınmanın önceliği temelinde şekillenen iki eğilim bağlamında analiz edilmiştir. YDH hareket olarak ortaya çıkmadan önce, bu hareketin temelini oluşturan aydınlar 1955-1961 döneminde iktisadi kalkınmayı merkeze alan yaklaşımı benimsemiş ve bu süreçte mevcut siyasi partileri yetersiz görmüşlerdir.

2- Hareketin kurumsal yapılanması, *Yön* dergisi, Türkiye Çalışanlar Partisi (TÇP), Sosyalist Kültür Derneği (SKD), *Yön* Yayınları ve *Devrim* gazetesi temelinde değerlendirilmiştir. Bu kurumların YDH'nin siyasal kimliğini şekillendirmedeki rolleri ortaya konmuştur. Ayrıca, YDH'nin örgütsel ve kurumsal dinamikleri, hareketin siyasal yönelimiyle birlikte incelenmiş ve bu yapının ideolojik sürekliliğe katkısı analiz edilmiştir.

3- YDH'nin sosyo-ekonomik perspektifi, Osmanlı'dan 27 Mayıs'a uzanan süreçte Marksist metodolojiyle ele alınmıştır. Bu bağlamda, ilerici-gerici ayrımının teorik temelleri açıklanmıştır. Hareketin iktisadi ve toplumsal dönüşüm sürecine yönelik yaklaşımları ise mevcut devlet yapısı ve toplumsal sınıf ilişkileri açısından değerlendirilmiştir.

4- Hareketin sosyalizm anlayışı ve iktidar stratejisi, sosyalizmin kalkınma modeli olarak kavranışı, İslamiyet ve milliyetçilik gibi ideolojik unsurlarla bağlantısı, toplumsal sınıfların konumu, devrim aşamaları ve mücadele biçimleri bağlamında sistematik şekilde incelenmiştir. Bu bağlamda, YDH'nin iktidar stratejisinin yalnızca teorik modelle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda değişen siyasal koşullara uyum sağlayan esnek yapıya sahip olduğu gösterilmiştir.

YDH üzerine mevcut akademik literatür incelendiğinde Atılğan'ın çalışması (2020), dikkat çekmiştir. Atılğan (2020: 25-26), *Yön-Devrim Hareketi: Kemalizm ve Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar* başlıklı çalışmasında, Gramsci'nin aydın sınıflandırmasını kullanarak YDH'yi "sosyalizme eklenmiş Kemalizm" olarak tanımlamıştır. Ayrıca, 1965 sonrası iktidar stratejisinin ihtilalci arayışa kaydığını, parlamenter mücadelenin ise büyük ölçüde terk edildiğini belirtmiştir. Şener (2015: 92-95), *Türk Solunda Üç Tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP* adlı eserinde, YDH'nin iktidar stratejisini üç dönem üzerinden ayrıntılı şekilde ele almıştır. Özdemir (1986), *Yön'ün* ideolojik rolünü; Tıgılı (2005), Avcıoğlu'nun devrimci düşüncesini; Gencer (2020) ise Avcıoğlu'nun entelektüel mirasını derinlemesine incelemiştir. Bu çalışmalar, YDH'nin siyasal ve ideolojik açılımlarına önemli katkılar sunmuştur. Ancak, Avcıoğlu'nun hareketi şekillendirmedeki öncü rolü, legal-demokratik ve devrimci-dönüşümcü hatları birleştiren perspektifi, aşamalı devrim anlayışının sürekliliği ve toplumsal sınıfların analizi, bu literatürde sistematik şekilde ele alınmıştır.

Bu bağlamda, çalışma, YDH'nin Türkiye'nin tarihsel evrelerine dayalı analizini esas alarak literatürdeki yaklaşımlardan ayrılan bir katkı sunmayı amaçlamıştır. Hareketin açılımları ve iktidar stratejisi, Avcıoğlu'nun teorik çerçevesinden yola çıkılarak iki paralel eksenle analiz edilmiştir: legal-demokratik mücadele ve devrimci-dönüşümcü hat. Bu ikili yaklaşım, YDH'nin mevcut siyasal yapılarda işlevsel rol üstlenme çabasını ve köklü toplumsal dönüşüm arayışını eş zamanlı olarak yansıtmıştır. Literatürdeki diğer incelemelerden farklı olarak, bu stratejik ikiliğin tarihsel ve teorik boyutları sistematik şekilde ele alınmıştır.

Bu çalışmanın YDH literatürüne katkıları, üç temel ekseninde ortaya konmuştur:

Birincisi, YDH'nin iktidar stratejisi, tarihsel materyalist çerçeveye toplumsal dönüşüm dinamiklerine odaklanılarak ve diyalektik yöntemle siyasal yönelimlerindeki içsel çelişkiler analiz edilerek ele alınmıştır. Bu yaklaşımla, hareketin tarihsel esnekliği ile stratejik tutarlılığı arasındaki dinamik ilişki sistematik bir çerçeveye oturtulmuştur. Bu bağlamda, Atılğan'ın (2020) 1965 sonrası dönemde YDH'nin parlamenter mücadelenin büyük ölçüde terk ederek ihtilalci arayışa yöneldiği yönündeki tezi eleştirilmiştir. Buna karşılık, bu çalışma, 1965-1967 arasında parlamenter yöntemlerin hâlâ sürdürüldüğünü ve devrimci eğilimle eş zamanlı olarak varlığını koruduğunu savunmuştur.

İkincisi, hareketin sosyo-ekonomik analizleri, Türkiye'nin özgün tarihsel ve yapısal koşulları bağlamında değerlendirilmiş, böylece Marksist teorinin yerelleştirilmesine yönelik çabalar kapsamlı şekilde incelenmiştir. Bu analiz, YDH'nin –milli burjuvazi kavramı dışında– sınıf ve tabaka kavrayışının süreklilik gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, hareketin ekonomik kalkınma odaklı sosyalizm anlayışını, Osmanlı'dan 27 Mayıs'a uzanan süreçte tarihsel materyalist perspektifle yeniden yorumlamıştır.

Üçüncüsü, YDH'nin siyasi mücadele biçimleri, demokratik ve devrimci yöntemlerin birlikte kullanımına odaklanılarak analitik perspektifle ele alınmıştır. Bu inceleme, hareketin legal-demokratik mücadeleyle devrimci-dönüşümcü hat arasında kurduğu stratejik dengeli ve bu ikili yapının zamanla nasıl evrildiğini açıklığa kavuşturur.

Sonuç olarak, bu çalışma, YDH'nin teorik-pratik açılımlarını tarihsel perspektiften inceleyerek, Avcioğlu'nun stratejik vizyonunun hareketin iktidar stratejisindeki belirleyici rolünü vurgulamakta ve literatüre özgün katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Muhalefetten Örgütlü Mücadeleye

YDH'nin düşünsel temelleri, DP döneminde şekillenen siyasal ve toplumsal ortamda gelişmiştir. Bu dönemde, özellikle 1955 sonrası yaşanan ekonomik bunalımların etkisiyle güç kaybeden DP yönetimi, baskıcı bir siyasal yönelim benimsemiştir. Literatürde genel kabul gördüğü üzere, bu yönelime karşı gelişen muhalefet dört ana toplumsal kesim etrafında şekillenmiştir: Ordu, Sanayi Burjuvazisi/Tekelci Burjuvazi, Memurlar ve Aydınlar.

Ordu, Menderes'in söylem ve politikalarından rahatsızlık duymuştur (Aydemir, 2000: 179-181). DP'nin Halkevlerini devletleştirmesi ve kötüleşen ekonomik koşullar ('gazozcu subay' deyimi) (Oran, 2020: 666) ordudaki huzursuzluğu arttırmıştır. Sanayi burjuvazisi, Özdemir'in (1993: 51-52), "yeni bir sınıf tipolojisi" olarak tanımladığı şekilde siyasi etkinlik arayışına yönelmiş, ancak DP, tarım ve ticaret odaklı politikalarını sürdürmüştür (Savran, 1987: 137). Memurlar, Tek Parti dönemindeki ayrıcalıklarını kaybetmiş (Eroğul, 1990: 131-132), aydınlar ise 1954'teki erken emeklilik yasası ve Menderes'in "kara cübbeliler" yakıştırmasıyla (Aydemir, 2000: 180) akademik özgürlüklerin kısıtlanmasına tepki göstermiştir (Zürcher, 2000: 335). *Yön*'ün düşünsel zemini bu muhalefet ortamında biçimlenmiştir.

27 Mayıs öncesi dönemde aydınlar arasında iki temel eğilim ortaya çıkmıştır. Birinci grup, Türkiye'nin sosyal yapısının Batı tarzı demokrasiye henüz hazır olmadığını ve öncelikli sorunun iktisadi kalkınma olduğunu savunmuştur. İkinci grup ise demokratik kurumların tesisinin kalkınmayı da beraberinde getireceğini öne sürmüştür. *Yön*'ün düşünsel temelleri, iktisadi kalkınmayı önceleyen birinci grubun görüşlerinden şekillenmiştir (Özdemir, 1986: 43).

DP dönemindeki muhalefet hareketi büyük ölçüde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) çevresinde şekillenmiştir (Yurtsever, 2020: 43). Bu dönemde *Forum* dergisi önemli muhalefet platformu haline gelmiştir. Turhan Feyzioğlu ve Aydın Yalçın öncülüğünde 1 Nisan 1954'te kurulan *Forum*, Batı eğitilmiş akademisyenlerden oluşan geniş yazar kadrosuna sahip olmuştur (Bora ve Ünüvar, 2019: 174) ve *Yön* kurucularının birleşmesinde rol oynamıştır (Atılğan, 2020: 40). Dönemin diğer önemli yayını, İnönü'nün damadı Metin Toker'in 15 Mayıs 1954'te çıkarmaya başladığı ve aydınlara yönelik güncel meseleleri ele alan *Akis* dergisi olmuştur (Küçük, 1997: 572). 1960'lara yaklaşırken Türkiye muhalefetine Kemalizm, demokrasi ve kalkınma temel ilkeler olarak öne çıkmış; *Yön* kadrosunun diğer aydınlardan ayrılan yönleri belirginleşmeye başlamıştır.

Yön kadrosunun muhalefetteki konumu, üyelerinin 1961 öncesi yayın faaliyetleriyle şekillenmiştir. Hareketin öncü isimleri farklı platformlarda etkin rol almıştır: Mümtaz Soysal *Forum*'da, Avcıoğlu ise *Akis*, *Kim* ve *Ulus*'ta yazılar yazmış ve CHP Araştırma Bürosu yöneticiliği yapmıştır. İlhan Selçuk ise *Dolmuş* dergisinde muhalif yayımlar yapmıştır (Şener, 2015: 78). Özellikle Avcıoğlu'nun çalışmaları, bu dönemde hareketin düşünsel temellerinin oluşmasında belirleyici olmuştur.

Yön öncesi dönemde Avcıoğlu (1956; 1957b; CHP Araştırma ve Yayın Bürosu, 1961: 31), 'kalkınma' veya 'istihsal'ı temel mesele olarak görmüştür. Ona göre demokratikleşme ancak sosyal adalet temelinde kalkınmayla mümkündür. Kalkınmayı öncelemeyen siyasi partilerin başarısız olacağını savunan Avcıoğlu (1957a), köylülerin ekonomik bağımlılık nedeniyle büyük arazi sahiplerinin istediği yönde oy kullanacağını öne sürmüştür. Ayrıca Avcıoğlu (1957b), hem iktidarı hem muhalefeti iktisadi meseleleri kavrayamamakla eleştirmiş; CHP'nin de iktidara gelse bile sorunları çözemeyeceğini ve muhalefetin "iktisadi meselelerde hazırlıklı olmadığını" vurgulamıştır.

İnönü'yle Avcıoğlu'nun ilişkisi siyasi konjonktüre bağlı olarak değişmiştir. 1957 seçimleri öncesinde Avcıoğlu, İnönü'nün muhalefeti birleştirmedeki edilgen tutumunu eleştirmiştir. Ancak 1961 Anayasası sonrasında ilişkileri olumlu yönde gelişmiştir. Avcıoğlu, CHP'nin muhalefetteyken benimsediği planlı kalkınma yaklaşımını ve DPT'nin kuruluşunu desteklemiş; CHP Araştırma Bürosu'nda İnönü'ye verdiği iktisat dersleri, aralarındaki yakınlaşmayı pekiştirmiştir.

Yön, üçüncü dünya ülkelerinin kalkınmasında kapitalist modeli reddederek, sosyalizm ve milliyetçiliğin sentezini savunmuştur. Avcıoğlu, *Monroe'dan Truman'a, Truman'dan Eisenhower'a* başlıklı yazısında (1957d), alternatif ideoloji önerirken farklı ülke deneyimlerini incelemiştir. Bir yazısında (1957c), Arap milliyetçiliğini ve Nâsır Hareketi'ni Batı karşıtı mücadelenin örneği olarak ele alırken, diğer yazısında (1957ç), Hindistan'ı demokratik sosyalizm ve ulusal uzlaşının başarılı modeli olarak değerlendirmiştir.

Avcıoğlu'nun yazıları, hareketin beş temel tez etrafında şekillendiğini ortaya koymuştur: Ekonomik kalkınmanın önceliği, kalkınmaya dayalı demokratikleşme süreci, planlı ekonomi ve güçlü merkezi yönetim ihtiyacı, kapitalist kalkınma modelinin reddi ve anti-emperyalist milliyetçilik anlayışı. Bu düşünsel çerçeve, 27 Mayıs 1961 darbesi sonrasında kurumsal yapıya dönüşmüştür.

27 Mayıs Darbesi, YDH'nin kurumsallaşma sürecini başlatan önemli dönüm noktası olmuştur. Milli Birlik Komitesi (MBK) öncülüğündeki subayların gerçekleştirdiği ve aydınların desteklediği ihtilal sonrasında, sivil yönetime geçiş sürecinde Avcıoğlu, M. Soysal ve Coşkun Kırca, İsmet Paşa kontenjanından Temsilciler Meclisi'ne seçilmiştir (Toker, 2000: 268). 16 Aralık 1960'ta kurulan Kurucu Meclis'te, Turhan Feyzioğlu'nun öncülüğündeki Anayasa Komisyonu'nun çalışmaları ve Anayasa Mahkemesi

fikri (Küçük, 1997: 579), *Forum* dergisindeki düşüncelerle birlikte önce CHP'nin 14. Kurultayı'ndaki *İlk Hedefler Beyannamesi'*ne, ardından 1961 Anayasası'na yansımıştır (Özdemir, 2000: 17). Bu süreçte Avcıoğlu ve M. Soysal, ekonomik kalkınmayı merkeze alan, hızlı ve kesin karar mekanizmalarına sahip yürütme organını savunmuştur (Ertuğrul, 2009: 70; Öymen, 1983).

Avcıoğlu'nun Temsilciler Meclisi'ndeki tutumu, siyasi çizgisini somut şekilde ortaya koyarken, özellikle Soyadı Kanunu ve İstiklal Savaşı malullerine yönelik destek önerilerinde belirginleşmiştir (T.C. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, 1961: 155). Yöncüler, 1961 Anayasası'na 'sosyal' kavramının eklenmesini sağlamış, tek dereceli nispi temsil sistemini ve devletçi ekonomi anlayışını desteklemiştir. Hareket, Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları'nın devletleştirilmesini destekleyerek anayasanın sosyal-ekonomik kalkınmaya odaklanması gerektiği görüşünü vurgulamıştır (Ertuğrul, 2009: 70). 1961 Anayasası Referandumu ve seçim sonuçları (%60,4 evet, CHP %36,7 , AP %34,7), Merdan Yanardağ'a göre (1988: 188), Adalet Partisi'nin (AP) güçlü çıkışı nedeniyle aydınları radikal sola yöneltmiştir.

Kurumsallaşma Süreci ve Öncü İsimler

1961 Anayasası, YDH'nin tüm beklentilerini karşılayamasa da sol düşüncenin toplumsal zeminde gelişmesine katkıda bulunmuştur. Özdemir'in belirttiği gibi (2000: 11), bu düzenlemeler "rejimin sol düşünceye açılmasına katkıda bulunmuştur." Mete Tunca'y'a göre (2000: 314-315), "1961 Anayasası'nın sunduğu özgürlük olanaklarını geniş ölçüde yaşama geçiren *Yön* dergisidir." Hareket beş temel yapı üzerinde şekillenmiştir: *Yön* ve Avcıoğlu liderliğindeki kadro, TÇP'yle kurulan ilişkiler, sosyalist düşünceyi yaymayı amaçlayan SKD, *Yön*'ün siyasi çizgisindeki *Yön* Yayınları ve *Devrim*.

Yön, 1958'de Selçuk ve Avcıoğlu'nun girişimiyle fikirsel olarak tasarlanmış, ancak dönemin siyasi koşulları nedeniyle yayına başlayamamıştır (Selçuk, 1967). 1960'larda oluşan elverişli ortamda proje yeniden canlanmıştır. Kuruculardan M. Soysal'ın "Türkiye'ye çıkış yolu şudur diye bir yön gösterme iddiasındaydık" (Atılgan, 2020: 240) sözleri, yayının amacını açıkça ortaya koymuştur. Derginin ilk sayısında Avcıoğlu (1961a), "...az gelişmiş memleketler için tek çıkar yol sosyalizmdir" tezini ortaya koyarak yayının temel çizgisini belirlemiştir. Yalçın Küçük'e göre bu yaklaşım (1997: 637), "Forum'un mekân ve yönsüz tartışma anlayışından önemli bir fark ortaya koymuştur."

Yön'ün yayın hayatına başlangıcı önemli bir Yön Bildirisi'yle gerçekleşmiştir. Dönemin Çalışma Bakanı Bülent Ecevit bildiriye olumlu karşılarken, Toker daha temkinli yaklaşım sergilemiştir. *Son Havadis* ve Ahmet Hamdi Başar gibi muhalif sesler eleştirel tutum takınmıştır. Bildiri uluslararası platformlarda tartışılmış; *Le Monde* gazetesinde ve Türkiye Komünist Partisi (TKP) Leipzig Konferansı'nda da ele alınmıştır (Yön, 1961a; Aydınöğlu, 2007: 83). Kimileri tarafından "inönü'nün bir oyunu" olarak değerlendirilmiş (Soysal İ., 1966); Dimitri Şişmanov ise bunu yeni ideolojik akımın başlangıcı olarak yorumlamış, ancak imzacıların farklı görüşleri nedeniyle net çizgi oluşturamadığını belirtmiştir (Yön, 1967). Aclan Sayılğan ise (2009: 463), bildiriye ya aydınları sosyalizme yönlendirme girişimi ya da demokratik sosyalizm hedefinin klasik sol tarafından dönüştürülmesi olarak değerlendirmiştir.

Yön, altı kişilik kurucu kadroyla (D. Avcioğlu, M. Soysal, İ. Selçuk, İ. Soysal, Cemal Reşit Eyüboğlu ve Hamdi Avcioğlu) "haftalık fikir ve sanat gazetesi" olarak yayın hayatına başlamıştır. Künyede yalnızca Eyüboğlu, M. Soysal ve Avcioğlu'nun isimleri yer almıştır (Atılğan, 2020: 240-241). 20 Aralık 1961'de yayına başlayan dergi, başlangıçta kapsayıcı sol çizgi benimsemiştir. Çetin Yetkin'in ifadesiyle (1998: 18), "ilk sayılarında tutarlı çizgiye sahip değildir". Derginin en üretken yazarı 194 yazıyla Avcioğlu'dur (Özdemir, 1986: 328-333). 1964'te derginin resmi görüşü, "imzasız yazılar, başyazılar ve kurucuların yazıları" (Yön, 1964a) üzerinden şekillenmiştir. Niyazi Berkes ve Sadun Aren'in ideolojik yapıya katkı sağladığı kadroda Avcioğlu 'öncü görüş' olarak öne çıkmıştır. Tanıl Bora'nın (2020: 609), "Sol'un ortak düşünce platformu" olarak nitelendirdiği dergi, Avcioğlu'nun sosyalizm kavramına ağırlık verdiği yazıları ve 1962-1966 yılları arasındaki yoğun yazı faaliyetleriyle belirgin çizgi kazanmıştır.

Yön, 1961-1967 döneminde Türkiye'de toplumsal değişimin öncüsü olarak önemli rol üstlenmiştir. Dergi, sosyalizm kavramını topluma tanıtmış ve sol düşüncenin yaygınlaşmasına katkı sağlayarak toplumsal dönüşümde etkin işlev görmüştür (Bora, 2020: 609; Tuncay, 2000: 315). Dergi, Anadolu'nun farklı bölgelerinde sosyalist düşüncenin tanınmasını sağlamıştır (Atılğan, 2020: 261-262). Yayın politikasında önemli açılımlar gerçekleştiren dergi, Kürt meselesini Ahmet Hamdi Başar'ın *Barış Dünyası*'ndaki yazısı üzerinden tartışmaya açmıştır (Bozarslan, 2008: 853) ve Avcioğlu'nun öncülüğünde bağımsız dış politika anlayışı geliştirmiştir (Dikici, 2009: 163). Bu çok yönlü yaklaşımıyla *Yön*, 1961 sonrası dönemin demokratikleşme taleplerini karşılayan ve yerleşik düşünce kalıplarını sorgulayan etkili platform olarak öne çıkmıştır.

Yön'ün yayın serüveni iki önemli kesintiye uğramıştır. 5 Haziran 1963'te Sıkı Yönetim Komutanlığı tarafından 'milli menfaatlere aykırılık' gerekçesiyle kapatılmış; 14 ay sonra tekrar yayına başlamıştır. 30 Haziran 1967'de ise Avcıoğlu'nun "*Türkiye'nin Düzeni*"ni yazmak için" verdiği kararla 222. sayıda yayın hayatına son vermiştir (Otyam, 1969). Selçuk'un (1964), "sadece bir dergi değil, bir akım" olarak nitelendirdiği *Yön*, kapanışından sonra da etkisini sürdürmüştür. Dergi, Kürkçü tarafından "*Iskra*'ya benzer şekilde teknik anlamda yapılmış en başarılı politik hareket dergisi" (Atılgan, 2020: 263), Haluk Yurtsever (2020: 48), tarafından ise "Türkiye yakın tarihinin en etkili aydın hareketlerinden biri" olarak değerlendirilmiştir.

1961 Anayasası'nın sağladığı özgürlük ortamında kurulan Türkiye Çalışanlar Partisi (TÇP), Türk-İş çevresinde şekillenmiş ve *Yön*'ün yazarlarının da destek verdiği girişim olarak ortaya çıkmıştır (Atılgan, 2020: 269). Seyfi Demirsoy'un önderliğinde kurulan partinin başkanlığı için Orhan Tuna, Muammer Aksoy, Aren, Bahri Savcı, Burhaneddin Uluç ve Cemal Madanoğlu gibi isimler değerlendirilmiştir (Akis, 1962; Yön, 1962a; Dokur, 1966). Devletçi ve özel sektör karşıtı çizgide ilerleyen TÇP, işçi sınıfının yanı sıra aydınları ve gençleri kapsayan geniş tabanlı kitle partisi olmayı hedeflemiştir (Yön, 1962b). Ancak Türk-İş'in Amerikan sendikalarından mali yardım aldığı iddiaları (Yön, 1966a) bu iş birliğinin sonlanmasına neden olmuştur.

SKD, 1962 yılının sonunda *Yön* yazarlarının girişimiyle kurulmuştur. M. Soysal'ın tanımıyla (1988: 2022), SKD "*Yön*'ün bir ürünü, onunla yayılan düşüncelerin toplumdaki çeşitli çevrelerce benimsenmesinin bir sonucu" olmuştur. DPT eski Müsteşarı Osman Nuri Torun'un başkanlığındaki dernek (Yön, 1963) tüzüğünde emek odaklı ve sömürsüz demokratik düzen hedefi belirlemiştir (Yön, 1962c). SKD, düzenlediği Cumartesi Toplantıları'nda sosyalist kalkınma ve Kemalist Devrim'in tamamlanması tezlerini işlemiştir (Atılgan, 2018a: 607). Dernek, *Yön*'ün yayın politikasındaki değişimle birlikte etkinliğini kaybetmiştir (Atılgan, 2020: 283).

Yön Yayınları, hareketin düşünsel birikimini kitlelere ulaştırmak amacıyla kurulan yayın organıdır. Devrimci Yayınlar Kooperatifi olarak başlayan girişim, kısa sürede *Yön* Yayınları adını almıştır. Atılgan'a göre (2020: 283), yayınevi derginin aydınlar arasındaki tartışma zeminini genişletmiştir. Yayınevi, Berkes'in *200 Yıldır Neden Bocalıyoruz?* ile *Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler*, Garaudy'nin *İslamiyet ve Sosyalizm*, Pierre Jalee'nin *Yoksul Ülkeler Nasıl Sömürülüyor* ve d'Encausse ve Schram'ın *Asyada Marksizm ve Milliyetçilik* adlı eserlerini yayımlamıştır. Bu yayınlar, hareketin

Osmanlı üretim ilişkileri, Kemalizm, üçüncü dünya sosyalizmi ve İslam-sosyalizm ilişkisi konularındaki temel tezlerini destekleyen niteliktedir.

Yön'ün kapanmasının ardından *Devrim* kurulmuştur. Avcıoğlu'nun genel yayın müdürlüğünü, Cemal Reşit Eyüboğlu'nun ise sahipliğini üstlendiği gazete, 21 Ekim 1969'dan 27 Nisan 1971'e kadar yayımlanmıştır. İlk sayısında 50 bin olan tirajı 20 bine düşmüştür (Otyam, 1969; Atılgan, 2020: 289).

Devrim, parlamenter sistem eleştirilerinde 'Filipin tipi demokrasi' kavramını merkeze almıştır. Gazete, siyaset bilimcilerin görüşlerini ve alternatif siyasi modelleri inceleyerek sistematik eleştiriler geliştirmiştir. Avcıoğlu'nun "Bakış" köşesinde anti-empyrializm ve Kemalizm temaları öne çıkmıştır. *Yön*'ün sosyalist çizgisinden Kemalist çizgiye kayan bu değişim, dönemin siyasi koşullarında ordudaki Kemalist kadroları etkileme stratejisinin parçası olmuştur. Gazetenin yayın politikası Kemalist söylemin arkasında sosyalist hedeflerini korumuştur. Bu taktiksel değişim, özellikle 27 Mayıs sonrası süreçte ordudaki ilerici kadroların desteğini kazanma ve sosyalist dönüşüm için gerekli ittifakları kurma amacını taşımıştır.

Siyasal Tezlerin Tarihsel Dayanakları

YDH'nin ideolojik konumlanışı ve eklektik yapısı, 1961-71 döneminde Türkiye solunun fraksiyonları (*Yön*, MDD ve TİP) arasında gözlemlenen stratejik ayrışmaların tarihsel incelemesine dayanmıştır. Şener'in (2015: 15) işaret ettiği üzere literatürde bu ayrışmaların kökenlerine dair iki temel yaklaşım öne çıkmıştır: Birinci yaklaşım stratejik farklılıkların Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısına ilişkin heterojen analizlerden türediğini ileri sürerken, ikinci yaklaşım grupların öncelikle iktidar stratejilerini formüle ettiğini ve değerlendirmelerini bu stratejik önceliklere tabi kıldığını savunmuştur. YDH bağlamında birinci yaklaşımın analitik üstünlüğü dikkat çekmiştir; zira hareketin ideolojik tutarlılığı ve evrimsel dönüşümleri, sosyo-ekonomik dinamikleriyle sıkı bir nedensel ilişki içerisindedir.

Osmanlı'nın toplumsal düzeni ve üretim tarzı konusunda tarihçiler arasında temel olarak feodalizm ve Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) tartışması öne çıkmıştır. ATÜT yaklaşımı, Doğu toplumlarında devletin üretim araçlarını merkezi olarak kontrol ettiğini ve sınıfsal gelişimi engellediğini savunmuştur (Bora, 2020: 601). Avcıoğlu'na göre (1979: 14), Marx, ATÜT'ü "kendi kendine yeten köy toplulukları" üzerinden ele almıştır. Avcıoğlu (1966a; 1979: 17), Osmanlı'nın üretim ilişkilerinin Batı feodalizminden farklı ama ona benzer gelişim çizgisi izlediğini belirtmiştir. Ona göre (1979: 18-29), Osmanlı'daki

köylü mülkiyet hakları ve ticari entegrasyon, feodal üretim ilişkilerinin özgün biçimini yansıtmış ve henüz olgunlaşmamış düzene (pre-kapitalist) işaret etmiştir.

Avcıoğlu (1979: 29, 31, 32-35, 45-47), Osmanlı toplumsal düzenini pre-kapitalist olarak tanımlarken, kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmesi için üç temel koşul öne sürmüştür: Köylülerin topraktan bağımsızlaşması, şehir zanaatının uzmanlaşması ve sermaye birikiminin oluşması. Osmanlı'daki toprak düzeni, özel mülkiyete geçişe olanak tanımış ve reaya, tapu bedeli karşılığında toprak üzerinde tasarruf hakkı edinmiştir. 'Müteşebbis' olarak adlandırılan ilk kapitalistler, ücretli işçilerle büyük çiftlikler kurarak tarımsal kapitalizmin temellerini atmıştır. Ona göre eğer dış engeller olmasaydı, Osmanlı'nın sınıai kapitalizme geçebileceğini ve ATÜT savunucularının aksine bu potansiyele sahip olduğunu öne sürmüştür.

Batı'nın sanayi kapitalizmindeki öncülüğü, coğrafi konumu ve deniz ticaretindeki üstünlüğüne dayanmıştır. Devlet destekli sermaye birikimi ve kapitalist gelişim Osmanlı'nın geleneksel yapısını değiştirmiştir. Osmanlı yönetici sınıfının bu dönüşümü anlayamaması nedeniyle reform girişimleri başarısız olmuştur (Avcıoğlu, 1979: 54-57; Aydemir, 1963; Berkes, 1963a). Berkes'e göre (1963a, 1963b), gerici kuvvetlerin direnci ve plansız reform çabaları bu başarısızlığın temel nedenleridir. Doğu üstünlüğünden Batı üstünlüğüne geçiş süreci, ilericiler ve gericiler arasındaki mücadelenin merkezi haline gelmiştir.

Avcıoğlu'nun analizine göre (2013: 213), Osmanlı'da 19. yüzyıl başlarına kadar kapitalist gelişim potansiyeli mevcuttur. Türkiye, emperyalizmin yükselişi karşısında direnç gösteren ilk Avrupa dışı ülke olmasına rağmen, Batı'nın yöntemlerini benimsemek durumunda kalmıştır. Ona göre (1979: 76-82, 102-104; 2013: 213), değişim halktan değil devletten gelmiş ve güçlü burjuvazi eksikliğinde devlet sanayileşmenin lokomotif olmuştur. 1838 Balta Limanı Antlaşması ve Tanzimat reformlarıyla ülke Avrupa'nın açık pazarına dönüşmüştür. Bu dönüşüm, YDH'nin ideolojik temellerinin anlaşılması açısından kritik öneme sahiptir.

1838'de Osmanlı İmparatorluğu'nun kaderini değiştiren Balta Limanı Antlaşması imzalanmıştır. İkinci Mahmut döneminde İngiltere'yle imzalanan bu antlaşma, Avcıoğlu'nun (1979: 104-105, 107, 121; 1965a) 'idam fermanı' olarak nitelendirdiği ve Osmanlı ekonomisini Avrupa'nın açık pazarı haline getiren dönüşümün başlangıcı olmuştur. Yerli tebaanın iç ticaret sistemi

çökmüş ve %3'lük düşük ithalat vergisi de kaldırılmıştır. Anadolu'daki yerel yöneticiler ve üreticilerin tüm itirazlarına rağmen yürürlüğe giren antlaşma, 1929'a kadar sürecek gümrük bağımlılığının temelini atmıştır. Bu süreç, Tanzimat reformlarıyla derinleşmiş, Paris (1856) ve Berlin (1878) antlaşmalarıyla pekişmiş ve Kemalist devrime kadar devam eden yabancı müdahalesini meşrulaştırmıştır.

Emperyalizm, Türkiye'nin sömürgeleşme sürecinde pre-kapitalist düzenin gerici unsurlarıyla iş birliği yaparak özgün toplumsal düzen kurmuştur. Avcioğlu'na göre (1979: 178-208, 210-211, 219-220), bu düzen hiyerarşik ticari yapı oluşturmuştur: En üstte Avrupalı tüccarlar ve bankalar, ortada azınlık araçlar, en altta yerel unsurlar yer almıştır. Tanzimat'la birlikte komprador burjuvazisi ve bürokrasi "Emperyalizmin Türkiye'deki ikinci kolu" haline gelmiştir. II. Abdülhamit döneminde zirveye ulaşan bu yapıda, aşiret reisleri, toprak ağaları, derebeyleri, mültezimler, sarraflar ve bankerlerden oluşan sistem kurulmuştur.

Tanzimat döneminde beliren ilerici kuvvetler, Avcioğlu'nun (1979: 219-232), "milliyetçi tepkiler" olarak nitelendirdiği ordu mensuplarından oluşmuştur. Halkın ilgisizliği ve aydınların toplumsal temelini zayıflığı değişim girişimlerini sınırlandırmıştır. Yeni Osmanlılardan Kurtuluş Savaşı kadrosuna uzanan süreçte çözüm arayışları, Berkes'in (1965a), "paslı kilit ve yanlış anahtar" metaforuyla açıkladığı yapısal sorunu aşamamıştır.

Tanzimat sonrası dönem (1839-1876), Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik çöküşünün kritik evresidir. Aydınlar yapısal sorunları çözmek yerine anayasal reformlarla üst yapıyı değiştirmeye odaklanmıştır. 1860'lardaki ekonomik girişimlerin başarısızlığı, devleti borç krizine sürüklemiştir. Yeni Osmanlılar, Berkes'in (1963c), "modern çağımızın gerçek ilk düşünürü" olarak tanımladığı Namık Kemal öncülüğünde, "milli kapitalizm" fikrini geliştirmişlerdir. Ancak Berkes'e göre (1965b), bu aydınlar 1876'da ilk Anayasa'yı hazırlamalarına rağmen etkili olamamışlar ve Abdülhamit'in 1878'de meclisi kapatmasıyla sürgüne gönderilmişlerdir. Avcioğlu'na göre (1965a) Jön Türkler, entelektüel derinlikten yoksun kalmış ve 1908 İhtilali emperyalist güçler arasında değişimden öteye gidememiştir. *Türk Yurdu Dergisi*'nde Parvus (1867-1924), Türkiye'nin Avrupa emperyalizmine bağımlılığını ortaya koymuş, İttihat ve Terakki ise Avcioğlu'na göre (1979: 270-276), "milli iktisat" politikasında başarısız olmuştur. Bu hareket Atatürk'ün kurtuluş mücadelesine zemin hazırlamıştır.

Avcıoğlu'nun analizinde Kemalizm, önceki aydın hareketiyle hem süreklilik hem de kopuş noktaları içerir. Kemalizm, imparatorluğun yıkıntıları içerisinde ulus devlet inşa etmeyi başarmıştır. Tarihsel şartların zorlamasıyla emperyalizmi görmüş ve ona karşı mücadeleyle kazanmıştır. Bu yönüyle ayrıcalıklı yerde durmuş, kendini önceleyen aydın geleneğiyle süreklilik bağlarına sahip olmuştur (Atılgan, 2021: 317). Kritik dönüşüm noktası, Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği kadro değişikliğidir (Yön, 1962ç). Köylü kitlelerin tefeci ve eşrafa yönelmesi, Kurtuluş Savaşı liderlerini Anadolu eşrafı ve din adamlarıyla iş birliğine zorlamıştır (1979: 280-300). Bu iş birliği, Türkiye'deki Kurtuluş Savaşı'nı özgün kılan temel özelliği oluşturmuştur (1979: 314).

Mustafa Kemal'in çevresindeki asker-sivil aydın kadro, vatani kurtarma hedefiyle yola çıkmıştır. Bu kadrodaki tutucu muhalefetin direnişi devrimci atılımları sınırlandırmıştır (Avcıoğlu, 1978b: 986). Berkes'in veciz ifadesiyle (1963ç), "Kemalizm devrimi, Mustafa Kemal'in arkasındaki bir avuç ilericilerle muazzam bir gericiler kitlesi arasında, didişile didişile, santim santim koparılmış bir devrimdir." Devrimci kadronun halk desteği zamanla zayıflamıştır (Avcıoğlu, 1964a, 1978c: 987). Bu süreç, Kemalizm'in başarılarının yanı sıra sınırlılıklarının da değerlendirilmesini gerekli kılmıştır (Avcıoğlu, 1965a).

YDH'nin Kemalizm analizi, hareketin tarihsel süreklilik ve kopuş noktalarına dayanmıştır. Berkes'e göre (1965c), Ulusal Kurtuluş Savaşı, Batı'nın emperyalist karakterinin anlaşılmasını sağlamıştır. YDH, Kemalizm'in devrimci niteliğini kabul etmekle beraber iki temel eleştiri sunar: Yapısal dönüşüm yerine üstyapısal değişimlere odaklanılması (Atılgan, 2021: 306) ve CHP'nin "eşraf partisi" haline gelmesi (Avcıoğlu, 1962a, 1979: 360). YDH, Kemalist dönemde "sınıfsız toplum" söyleminin gerçekdışılığı (Avcıoğlu, 1962b; Berkes, 1963ç), devletçiliğin kapitalizmi güçlendirmesi (Avcıoğlu, 1964a) ve Kurtuluş Savaşı'nın burjuva devrimi niteliği (Avcıoğlu, 1964a, 1978ç: 445) üzerinde durmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında burjuvazi-toprak ağası ittifakı DP iktidarını şekillendirmiştir (Berkes, 1963ç; Avcıoğlu, 1964a, 1965b).

Çok partili sisteme geçiş süreci İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1945'teki rejim değişikliği sinyaliyle başlamıştır. Bu dönemde Kemalizm'le çok partili sistem arasındaki temel çatışma öne çıkmıştır. Yeni düzende 1945 Toprak Reformu rafa kaldırılmış, Köy Enstitüleri kapatılmış ve devletçilik politikası terk edilmiştir. Yön (1964b, 1962a), sistemin eşrafı güçlendirmesini ve

yapısal değişikliklerin zamanında yapılmamasını eleştirmiştir. İktidara gelen DP, iş çevrelerinden köylülere uzanan geniş koalisyonun desteğini alırken demokratik görünüm altında otoriter eğilimler sergilemiştir. “Öncü kadroyla eşrafın birleşmesine karşı tepki” (Yön, 1962ç) olarak ortaya çıkan bu süreç, “az gelişmiş ülkelerde demokratik düzenin yarattığı sorunlar”ın (Yön, 1962a) tipik örneğini oluşturmuştur.

Avcıoğlu’na göre (1962d), bu geçişin nedenleri dış baskılardan ziyade iç dinamiklerde aranmalıdır. 1950’de iktidara gelen DP, Avcıoğlu’na göre (1966b), demokratik görünümlü faşist nitelik sergilemiştir. M. Soysal’ın (1962a), “öncü kadroyla eşrafın birleşmesine karşı tepki” olarak değerlendirdiği bu süreç, 27 Mayıs müdahalesine zemin hazırlamıştır.

27 Mayıs müdahalesi, çok partili sistemin yarattığı dönüşümlere karşı tepki olarak ortaya çıkmıştır. Avcıoğlu’na göre hareket (1962ç), toplumsal huzursuzluğu görünür kılmayı başarmış fakat 15 yıl gecikmeyle gelmiştir. M. Soysal’ın değerlendirmesinde (1962b), yönetimi devralan kadro reformları hayata geçirememiştir. Avcıoğlu (1963a), bu başarısızlığı “sosyal ve ekonomik düşüncenin bastırılması”na bağlamıştır. 27 Mayıs, Avcıoğlu’nun ifadesiyle (1962g), “Atatürk’ün hedeflediği Yeni Türkiye’yi kurmaya kararlı zinde kuvvetlerin uyanışı” olmuş ve 1961 Anayasası’yla özgürlük ortamı sağlamıştır.

Teorik ve Pratik Açılımlar

YDH’nin ideolojik kimliği Kemalizm’le Marksizm arasında konumlandırılmıştır (Atılğan, 2020: 55-59). YDH’den ayrı siyasal konumda olan fakat zaman zaman Yön’de yazan Mihri Belli’nin “Marksizm’le Kemalizm arasında aşılabilir bir duvar yoktur” tespiti, (Açikkaya, 2009: 225) bu konumlandırmayı desteklemiştir. Literatürde hareketin üç temel görüşle tanımlandığı görülmüştür: Marksist ideolojiyi Kemalist kılıfla sunduğu, Marksist argümanları araçsallaştırdığı ve her iki ideolojinin sentezini yaptığıdır (Atılğan, 2020: 54-56).

YDH’nin temel hedefleri, hareketin siyasal ve ideolojik gelişimiyle şekillenmiştir. 1961’de Yön’ün ilk sayısında yayımlanan ‘Yön Bildirisi’ (1961b), hareketin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Bildiri, iktisadi kalkınmayı ve yapısal dönüşümleri ‘Çıkmazdan Kurtuluş Yolu’ manifestosuyla savunmuş, fakat hareketin ideolojik çizgisi zamanla evrilmiştir. Bu süreçte Marksist sınıf mücadelesi anlayışı Türkiye’nin özgün şartlarına uyarlanarak emperyalizmle yerli işbirlikçilerine karşı zinde kuvvetlerin mücadelesi öne çıkmıştır. Bu

çerçevede sosyalizme yönelik teorik tartışmalar ve iktidar stratejileri yeni boyutlar kazanmıştır. Bu ideolojik konumlanma, hareketin sosyalizm anlayışının teorik temellerini oluşturmuştur.

Sosyalizm'e Teorik Bakış

YDH'nin sosyalizm anlayışı, özgün 'üçüncü yol' çizgisiyle gelişmiştir. Avcıoğlu liderliğindeki hareket, sosyalizmi kalkınma ve modernleşme projesi olarak değerlendirmiş, Marksist-Leninist ilkeleri korurken kendine özgü yaklaşım ortaya koymuştur. YDH, sömürüyü engelleyen ve milli gelirin emeğe dayalı dağıtımını hedefleyen sistem önermiştir (Avcıoğlu, 1962f). M. Soysal'ın (1964), "insan emeğine değer veren" sistem olarak nitelendirdiği bu model, "her ülkenin kendine özgü bir sosyalizm yolu vardır" ilkesi çerçevesinde (Avcıoğlu, 1965c) Türkiye'nin koşullarına uygun biçimde tasarlanmıştır.

YDH'nin kalkınma anlayışı 'Yeni Devletçilik' modeliyle şekillenmiştir. Bu model, özel teşebbüsün yetersizliğini emperyalizm perspektifinden eleştirmiştir. Avcıoğlu ve Aren'in öncülüğünde geliştirilen ve *Yön* Bildirisi'nde açıklanan yaklaşım devlet öncülüğüyle planlı ekonomi ve sosyal adalet hedefini benimsemiştir. Demokratik reformcu ve halkçı nitelikteki bu yapı, kapitalizmi dönüştürmeyi amaçlamış (Atılğan, 2020: 90) ve emekçi sınıfların desteğini esas almıştır (Sertel, 1969: 217). Avcıoğlu (1978d: 1365-1366), bu modeli sosyalizme geçiş için 15-20 yıllık ara dönem olarak tasarlamıştır.

Türk Tipi Sosyalizm kavramı, *Yön*'de ilk kez Aydemir tarafından ortaya atılmıştır. Kemalizm ve Fabianlık etkisiyle şekillenen bu 'İslahatçı Sosyalizm' anlayışı, devlet öncülüğünde sosyal adaleti hedefleyen demokratik yapı önermiştir (Aydemir, 1963). Bu yaklaşım, özellikle anti-emperyalist ve devletçi nitelikleriyle dikkat çekmiştir. Öte yandan, Avcıoğlu'nun (1962ğ), temel itirazı, devletin sınıflar üstü konumlandırmasına yönelik olmuştur. Bu bağlamda Avcıoğlu, sosyalizmi sınıflandırarak toplumsal şartların olgunlaşmadığı ülkelerde totaliter eğilimlerin ortaya çıkışını Sovyetler örneğiyle analiz etmiştir. Avcıoğlu'na göre (1963b), Sovyetler ancak "rejimi insanileştirerek, hürriyetleri genişleterek ve üretimin yürütülmesi- dağıtılmasında kitleleri tam söz sahibi yaparak" gerçek sosyalizme ulaşabilir. Bu tartışmanın en kapsamlı değerlendirmesi Avcıoğlu'nun (1979: 450), *Türkiye'nin Düzeni* çalışmasında görülmüştür. Avcıoğlu burada, devlet sosyalizmiyle sosyalizmin sınıfsal mesele olması arasındaki ayrımı net biçimde ortaya koyarak, devleti sınıflar üstü varlık olarak kavrayan yaklaşımların temel zaafalarını eleştirel perspektifle incelemiştir.

YDH, İslam'la sosyalizm arasındaki ilişkiyi yeniden yorumlamıştır. Sosyalizm-İslam, hareketin teorik tartışmalarında sınırlı yer tutmuştur. Roger Garaudy'nin *Sosyalizm ve İslamiyet* çevirisiyle gündeme gelen tartışmada, Avcioğlu'nun düşüncesi zamanla evrilmiştir: Başlangıçta anti-emperyalist din adamlarının sosyalizme katkısını önemseyen düşünür, Erbakan'ın siyasi yükselişiyle birlikte İslam'ın ancak sınıfsal temelde sosyalizmle bağdaşabileceği görüşünü benimsemiştir. Abdülazim Şimşek'in belirttiği gibi (2021: 244), YDH'nin İslam-sosyalizm sentezi girişimi, muhafazakâr kesimin karşı duruşuyla sonuçsuz kalmıştır.

YDH'nin sosyalizmle bağdaştırdığı önemli kavramlardan diğeri milliyetçiliktir. Kapitalizmin tekelci aşamaya geçişi ve sömürgeciliğin yayılmasıyla, özellikle az gelişmiş ülkelerde bu iki düşünce anti-emperyalist zeminde buluşmuştur. Tutucu güçlerin milliyetçiliği tekellerine alıp sosyalizmi "Rus casusluğu" olarak damgaladığı dönemde (Atılgan, 2020: 100-101), hareket milliyetçiliği tam bağımsızlık ve kalkınmanın aracı olarak yorumlamıştır. Atılgan'ın ifadesiyle (2018b: 682), "Kemalizm'i de hâkim sınıfların elinden alma girişiminin" temeli olmuştur. YDH'nin milliyetçilik yaklaşımı dört eksende şekillenmiştir: Anti-komünist propagandaya karşı tutum, tutucu milliyetçilik eleştirisi, özgün milliyetçilik tanımı ve Marksist enternasyonalizmle milliyetçiliği uzlaştırma çabası.

Türkiye'de iktidar sahipleri, komünist ideolojinin etkisinin sınırlı olduğu dönemlerde dahi yoğun anti-komünist propaganda sürdürmüştür. YDH, bu propagandaya karşı sosyalizmin meşruiyetini savunmuştur. Atılgan'ın belirttiği gibi (2019: 10), sosyalist düşüncenin kabul görmesi için öncelikle 'gayri millilik' iddiasının çürütülmesi gerekmiştir. *Yön*, Avcioğlu'nun ifadesiyle (1962h), "sosyalizmi umacılıktan kurtarmak" hedefiyle yayın hayatına başlamıştır. Belli (1966a), anti-komünizmi Amerikan emperyalizminin ideolojik aracı olarak tanımlarken, Avcioğlu (1966b), bunu "emperyalizmin icat ettiği ideoloji" şeklinde değerlendirmiştir.

YDH'nin faşizm analizi (1962ı, 1966b), Avcioğlu'nun teorik çerçevesinde iki temel boyutta şekillenmiştir: Faşizm bir yandan varlıklı sınıfların kitleleri baskılama aracıyken diğer yandan kapitalist toplumların sosyalizme geçişini engelleyen sistemdir. Hareket, Türkiye'de faşizmin 1945'teki ırkçı-Turancı akımlardan Menderes dönemindeki din istismarına uzanan çizgide geliştiğini ve milliyetçilikle Atatürkçülük kisvesi altında varlığını sürdürdüğünü savunmuştur (Avcioğlu, 1962i; Aydemir, 1962). Hareket, 1964 sonrasında faşizmle emperyalizmi "ikiz kardeş" olarak tanımlamış ve AP'nin seçim başarılarını örtük faşizmin yükselişi şeklinde değerlendirmiştir (Avcioğlu, 1965ç, 1970).

YDH, milliyetçilik kavramını sosyalist perspektiften yorumlamıştır. Atlıgan'ın belirttiği gibi (2020: 106), hareket emperyalist ve liberal milliyetçiliğin ayrıştırıcı yapısına karşı sosyalist milliyetçiliği bütünleştirici unsur olarak konumlandırmıştır. Avcıoğlu (1962i, 1965c), Türk halkının refahını önceleyen sosyalistlerin "gerçek milliyetçiliği" temsil ettiğini savunmuştur. Avcıoğlu'na göre (1966ç, 1967a), emperyalizm karşıtlığı ilericiğin göstergesi, milliyetçilik sosyalistlerin sahiplendiği değere dönüşmüştür. YDH, Atlıgan'ın belirttiği üzere (2020: 108), emperyalizmden kurtuluşu enternasyonalist sorumluluk olarak tanımlayarak Marksizm'in evrenselciliğiyle milliyetçiliği uyumlu hale getirmeye çalışmıştır.

YDH'nin milliyetçilik bağlamında diğer sorunsalı, Marksizmin işçilerin vatansızlığı tezi ve milliyetçilik-enternasyonalizm çelişkisidir. Avcıoğlu, hümanist ve etnik temelden uzak milliyetçilik anlayışı geliştirmiştir. Kürt meselesini sosyalistlerin gündeminde önemli yere taşıyan yazarlardan biri olan Avcıoğlu, *Yön*'de 1962-63 yıllarından itibaren bu konuya değinen yazılar yayınlamıştır. Avcıoğlu (1966d), etnik ve kültürel hakları savunmuş, toprak bütünlüğünü vurgulamış ve çözümü sosyalizme geçişte görmüştür (Erenus ve Küçük, 2000: 206).

Avcıoğlu'nun düşünsel gelişimi, sosyalist ve Marksist çerçevede belirginleşmiştir. Bu teorik dönüşümün pratiğe aktarılması için siyasi iktidarın ele geçirilmesi gerekmektedir. YDH'nin ideolojik analizinin ikinci önemli boyutunu iktidar stratejisi oluşturmuştur.

İktidara Pratik Açılımlar

YDH, teorik altyapısını siyasi eyleme dönüştürmek için iktidar odaklı stratejiler geliştirmiştir. Yanardağ'ın işaret ettiği üzere (1988: 189), hareket, Türkiye'de iktidarı sistematik şekilde hedefleyen ilk sol oluşum olarak öne çıkmıştır. Hareketin önde gelen isimlerinden M. Soysal (1962c), sosyalizmin ancak siyasi iktidarın ele geçirilmesiyle gerçekleşebileceğini ve sendikacılıkla dernekçiliğin bu hedef için yetersiz olduğunu belirtmiş; Avcıoğlu (1967b) ise pratiğe dökülmeyen teorik tartışmaları 'aydın gevezeliği' olarak nitelendirmiştir. Bu perspektif, YDH'nin iktidar arayışını hem teorik hem de pratik düzlemde şekillendiren temel unsur olmuştur.

Yön'de, Soysal'ın belirttiği gibi (1986: 13), hızlı çözümleri savunanlarla yığınların bilinçlenmesini bekleyenler arasında ayrışma yaşanmıştır. Hareket, toplumsal sınıfların kavranışı ve aşamalı devrim konularında uzlaşa sağlarken, parlamenter ve devrimci yöntemlerin seçimi konusunda görüş ayrılıklarına

sahne olmuştur. Bu bağlamda YDH, parlamenter güçleri etkilemeye yönelik Fabiancılığa benzer taktiklerle devrimci kanadın baskın olduğu ikili strateji benimsemiştir. Ancak, 1965 seçim sonuçlarının etkisiyle parlamenter mücadeleden uzaklaşarak devrimci yönelim kazanmıştır.

i)Toplumsal Sınıflar ve Tabakalar: Komprador Burjuvazi'den Zinde Güçler'e 1960'ların sol hareketlerinde, toplumsal sınıfların sosyalizme geçişteki rolü temel tartışma konusudur (Yetkin, 1998: 69). YDH'nin sınıf mücadelesine yaklaşımı, literatürde çeşitli eleştirilere yol açmıştır; bu eleştiriler, hareketin sınıf mücadelesini reddettiği (Yurtsever, 2020: 60) ve işçi sınıfının öncü rolünü göz ardı ettiği (Atılgan, 2002: 139; Şener, 2015: 90) iddiaları etrafında yoğunlaşmıştır. YDH, Sosyalist Devrim'in (SD) işçi sınıfı öncülüğünde gerçekleşmesi gerektiğini kabul etmekle birlikte, demokratik devrimin tamamlanması görevini sivil-asker aydınlara yüklemiştir. Bu bağlamda, hareket tutucu güçlerle mücadeleyi önceliklendirerek, işçi ve köylülerin bilinçlenmesinin önündeki engelleri kaldırmayı hedeflemiştir.

YDH'nin analiz ettiği tutucu güçler, çok partili sisteme geçişle güçlenen ağa-eşraf-tefecî koalisyonudur. Avcıoğlu'nun (1965a), "Wall Street'e, Washington'a kadar" uzandığını belirttiği bu komprador yapı, "millî çıkara karşı yabancı çıkarı savunmuştur" (1966e). YDH'nin burjuvazi yaklaşımı, özellikle 'millî burjuvazi' konusunda evrim geçirmiştir. Avcıoğlu (1962j), başlangıçta millî sanayicilerin devrimci süreçte olumlu rol oynayabileceğini savunmuştur. Bu yaklaşım, Belli'nin etkisiyle tarafsızlık beklentisine (Avcıoğlu, 1967c) dönüşmüştür. Muhtemelen Adil Aşçıoğlu ve Frantz Fanon'un etkisiyle tamamen terk edilmiştir. *Türkiye'nin Düzeni*'nde (1979: 444), Türk burjuvazisinin "büyük şehir kompradorlarıyla ortaklıktan başka istekte bulunmadığını" belirten Avcıoğlu *Türklerin Tarihi*'nde (1978a: 86), bu sınıfın "uydu burjuvazi" haline geldiğini vurgulayarak, millî burjuvazinin toplumu dönüştürme kapasitesinden yoksun olduğunu sonucuna ulaşmıştır.

YDH'nin emekçi halka yaklaşımı, işçi sınıfının henüz tam bilinçlenmediği düşüncesiyle şekillenmiştir. Şener'in belirttiği gibi (2015: 162) işçi sınıfına mesafeli duruşları teorik değil pratik nedenlere dayanmıştır. Hareket, sendikal alanda başlangıçta Türk-İş'e yakınken zamanla DİSK çizgisine yönelmiştir. Yetkin'in (1998: 70) vurguladığı üzere "sosyalizmle işçi sınıfı arasındaki organik bağı" kabul eden YDH, Avcıoğlu'nun *Devrim* (1971a: 22), eserinde belirttiği gibi işçi sınıfını "devrimci bilinç kazandırma ve örgütlenme yoluyla devrimin temel dayanağı" haline getirmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte, demokratik devrimin zinde güçler öncülüğünde gerçekleştirilmesini öngörmüştür.

YDH'nin köylülere yönelik politikası, M. Soysal'ın (1962ç), ortaya koyduğu iki temel soru üzerine kurulmuştur: Sosyalist düşüncenin başarıya ulaşmasında köylülerin rolü ve sosyalizmin köylülere sunacağı katkılar. Avcıoğlu (1962k), köylülerin özünde ilerici yapıya sahip olduklarını ancak ağaların etkisi altında kaldıklarını savunmuştur. Ona göre (1962j) köylülerin desteği işçi sınıfıyla kurulacak ittifak yoluyla kazanılmalı ve köylülerin örgütlenmesi için Köy Enstitüleri'yle Toprak Devrimi araç olarak kullanılmalıdır. M. Soysal'a göre (1962ç) Köy Enstitüleri, köylü-işçi-aydın arasında köprü işlevi görerek sosyalist mücadeleye özgün katkı sağlamıştır. Avcıoğlu'nun *Türkiye'nin Düzeni*'nde işaret ettiği gibi (1978c), ağaların ekonomik ve siyasi tahakkümü altındaki köylülerin kurtuluşu için "zinde kuvvetler"in müdahalesi kaçınılmazdır.

YDH'de 'zinde güçler' kavramı, toplumsal dönüşümün öncü gücü olarak gördüğü sivil-asker aydın kesimdeki ilerici unsurları ifade etmiştir. Avcıoğlu, bürokrasi kavramını özellikle sivil ve askeri aydınlar arasındaki tutucu, statükocu kesimleri tanımlamak için kullanmıştır. Nitekim ona göre "Bürokrat olunca burjuva devrimcisi bile olunamaz" (1978b: 1231). Bu ayrımı yaparak Avcıoğlu, zinde güçleri açık biçimde devrimin ilk aşamasının öncü kuvvetleri olarak konumlandırmıştır. Avcıoğlu'nun analizinde (1966f), ara tabakalar stratejik öneme sahiptir: Bu kesimler "politik hayatta sonucu tayin edici unsur" olarak öne çıkmış, daha da önemlisi "milli burjuvaziden bağımsız" hareket ederek modernleşme sürecini yönlendirmiş ve "kapitalist olmayan kalkınma yoluna yönelebilmıştır".

YDH, gençliği 'ara tabakalar' içerisinde önemli dinamik güç olarak değerlendirmiştir. Gerçek milliyetçi kimliğiyle komünizm karşıtı propagandaya karşı mücadele eden gençlik hareketi, *Devrim* döneminde sistem karşıtı nitelik kazanmış ve 68 kuşağı liderleriyle yakınlaşmıştır. Mumcu'nun ifadesiyle (1967), "anayasa kurumlarını savunurken" anti-emperyalist mücadeleye girişmiştir. "Kurulu düzen taraftarlarının reform yapmayacağını görünce" (Avcıoğlu, 1971b) silahlı mücadeleye yönelen gençlik, Mumcu'ya göre (1967), egemen güçlerin bölme girişimleriyle karşılaşmıştır. YDH'nin perspektifinde, gençliğin örgütsel ve teorik eksikliklerini aydınlar giderecektir.

Avcıoğlu'nun aydınlara yaklaşımı (1962j; 1962l), onların sınıfsal konumlarından ziyade toplumsal işlevlerine dayanmıştır. Aydınların temel görevi, milli kurtuluş hareketinin teorik çerçevesini oluşturmak ve halk kitlelerini örgütlemektir. Avcıoğlu, Yetkin'e verdiği röportajda (1998: 105) küçük burjuva aydınlarını 'milli-devrimci' ve 'tutucu bürokrat' şeklinde ikiye ayırmıştır.

YDH'nin orduyla ilişkisi, hareketin en çok tartışılan yönlerinden biridir. Ordunun, NATO üyeliği sonrası dönüşümü (Şener, 2015: 144) ve OYAK'ın (Ordu Yardımlaşma Kurumu) reformcu subayları kapitalizme entegre etme etkisiyle (Avcioğlu, 1967ç; 1978c: 952) şekillenmiştir. Avcioğlu (1969a), ordunun "günlük politikanın dışında, devrim politikasının içinde" olması gerektiğini vurgulamıştır. *Devrim*'deki 'Devrimci Ordu Gücü' bildirileri doğrultusunda, az gelişmiş ülkelerde ordunun ilerici rol üstlenebileceği düşüncesiyle, YDH zinde kuvvetler öncülüğünde ve halk desteğiyle aşamalı devrim stratejisi geliştirmiştir.

ii) Kapitalist Olmayan Kalkınma Yolu'ndan Milli Devrimci Kalkınma Yolu'na Aşamalı Devrim

Marksist düşüncede devrim stratejisinin temel tartışma noktalarından biri, devrimin aşamalı mı yoksa doğrudan mı gerçekleşeceği. Bank'ın belirttiği gibi (2019: 570-571) bu tartışma "...kapitalizmin görece az geliştiği ülkelerde sosyalist devrimin hangi koşullarda başarılı olabileceği sorusuna yanıt olarak ortaya çıkmıştır". YDH, SD için hazırlık döneminin zorunluluğunu savunmuştur.

Avcioğlu'na göre Marx'ın teorisinde sosyalizme geçiş, kapitalist aşamadan geçmeyi gerektirmektedir. Bunun nedeni üretim-mülkiyet ilişkilerindeki çelişkilerin keskinleşmesi ve güçlü işçi sınıfının oluşması zorunluluğudur. Fakat tarihsel gelişmeler, Üçüncü Enternasyonal'in öngörülerini aşmış ve az gelişmiş ülkeler Milli Kurtuluş Hareketleriyle farklı yol izlemişlerdir. Avcioğlu'nun (1965ç), "olaylar teoriyi geçmiştir" saptaması, az gelişmiş ülkelerin siyasi ve ekonomik bağımsızlık hedefine işaret etmiştir. Bu doğrultuda Avcioğlu (1963b), "kapitalist olmayan gelişmeye yönelmiş intikal devresi, kapitalizmi atlayarak sosyalizmi kurmaya hazırlamak için en kısa yoldur" görüşünü savunmuştur. Bu tercihin arkasında üç temel neden vardır: Dönemin geri kalmış ülkelerinin ortak eğilimi, Atatürk çizgisiyle uyumu ve toplumsal çatışmaları en aza indirme potansiyeli.

YDH'nin temel yaklaşımı, Türkiye'nin modernleşme sürecinde milliyetçi ve ilerici sosyalizm anlayışına dayanmaktadır. Hareket, sosyalizmi uzun vadeli hedef olarak görürken, önceliği Atatürk çizgisinde anti-feodal ve anti-emperyalist cephenin oluşturulmasına vermiştir. "Bu toplayıcı programı çabucak ortaya koymak gerekmektedir" (Avcioğlu, 1963c). Bu aşamalı devrim programı, daha sonra Avcioğlu'nun *Türkiye'nin Düzeni* eserinde detaylandırılmıştır.

Avcıoğlu'nun düşüncesinde önemli terminolojik dönüşüm gerçekleşmiştir. *Yön'den Türkiye'nin Düzeni ve Devrim'e* geçiş sürecinde "kapitalist olmayan kalkınma yolu" kavramının yerini 'milli devrimci kalkınma yolu' almıştır. Bu değişim, zinde kuvvetlerin öncülüğündeki devrim stratejisine uyum sağlama ve komünizmden mesafeli duruş sergileme amacını taşımıştır (Alpay, 1969). Özdemir'in (1983/84: 104), Avcıoğlu'yla gerçekleştirdiği görüşmelerde, söz konusu terminolojik değişimin 1971 öncesi koşullardan kaynaklandığı ve gerçekte sosyalist ve kapitalist yol dışında alternatifin bulunmadığı belirtilmiştir. Özdemir, Avcıoğlu'nun hem bu ifadesi hem de sonradan kendisine aktardıklarından hareketle, kalkınma yollarını ikiye indirmenin dile getirilen görüşleri değiştirmede, aksine kuvvetlendirdiği sonucuna varmıştır.

Avcıoğlu (1978b: 1011), Türkiye'nin Düzeni'nde üç kalkınma yolundan bahsetmiştir: Komünist yol, yabancı sermayeye dayalı Amerikan tipi yol ve Prof. Oscar Lange'nin 1961'de önerdiği devletçi milli devrimci kalkınma yolu. Avcıoğlu'nun analizinde, Amerikan tipi kalkınma yoluyla komünist kalkınma yolu birbirine zıt modellerdir. Amerikan tipi kalkınmanın yerli-yabancı özel sermaye iş birliğine dayanan yapısı, geri kalmış ülkelerde gelişme ve sanayileşmeyi sağlayamamıştır (1978b: 1048). Bu tespitler ışığında Türkiye için milli devrimci kalkınma yolunu önermiştir.

Avcıoğlu'nun (1979b: 1011-1093) milli devrimci kalkınma yolu ve komünist kalkınma yolu arasındaki önemli benzerlikleri incelemek gerekir. Her iki yaklaşımda da devletin ekonomideki rolü merkezidir. Komünist modelde büyük sanayi, ulaştırma ve bankaların millileştirilmesi öngörülürken, milli devrimci modelde stratejik üretim kollarının devlet kontrolünde olması ve kamu sektörünün ekonomide artan ağırlığa sahip olması hedeflenmiştir. Toprak reformu konusunda da benzerlikler mevcuttur: Komünist model büyük arazi mülkiyetinin tasfiyesini savunurken, milli devrimci model köklü toprak reformunu zorunlu görmüştür. Ancak önemli bir ayrım vardır: Komünist model tüm büyük mülkiyeti hedef alırken, milli devrimci model öncelikle "orta çağ kalıntısı" yapıları hedeflemiştir. Planlı ekonomi, her iki modelin de temel özelliğidir. Komünist model, sosyalizm ve komünizmin inşası için planlı kalkınmayı öngörürken, milli devrimci model kaynakların hem mali hem de fiziki planlamasını içeren kapsamlı yaklaşım benimsemiştir. İdeolojik yaklaşımda da iki model arasında önemli paralellikler bulunmuştur. Komünist model, burjuvaziye karşı en ufak müsamaha gösterilmemesini ve bunun proletarya ihtilalinin korunması için zorunlu olduğunu savunurken, milli devrimci model de "tutucu koalisionunun kaçınılmaz direnmesiyle

pusuda bekleyen emperyalizmin oyunlarını bilinçli kitle gücüne dayanarak yenmesi” gerektiğini vurgulanmıştır. Her iki model de karşıt güçlere ve emperyalizme karşı uzlaşmaz tutum benimsemekte ve taviz verilmemesi gerektiğini savunmuştur. Bu yaklaşım, komünist modelde proleterya diktatörlüğü şeklinde formüle edilirken, milli devrimci modelde “güçlü ve azimli halk hareketi” vurgusuyla kendini göstermiştir.

Avcıoğlu, milli devrimci ve komünist kalkınma yolu arasındaki farklılıkları vurgulasa da Özdemir’in şüphelerinin haklılığı ortaya çıkmıştır. İki kalkınma yolu arasındaki benzerlikler bütüncül kalkınma anlayışını ortaya koymuştur. Milli devrimci kalkınma yolu, kapitalist olmayan kalkınma modelinin uzantısı niteliğinde olup sosyalist ekonomik düzene geçişi öngörmüştür. Sonuçta, milli, kapitalist olmayan ve komünist kalkınma yolları, işçi sınıfı öncülüğünde bütünleşik dönüşümü amaçlamıştır. Bu çerçevede, iktidar stratejisini analiz edebilmek için geçiş dönemindeki mücadele biçimini incelemek gerekmiştir.

iii) Mücadele Biçimi: Parlamentarizm veya Devrim

YDH'nin mücadele stratejisi parlamenter ve devrimci olmak üzere iki yönde şekillenmiştir. Hareket başlangıçta M. Soysal'ın (1962b) “parlamento dışı demek, demokrasi dışı demek değildir” ilkesinden hareketle CHP içindeki İnönü ve Ecevit gibi ilerici figürleri desteklemiştir. Fakat Aclan Sayılğan'ın belirttiği gibi (2009: 463), kısa sürede “islahatçı ve batıcı sosyalizm”den “ihtilalci sosyalizm”e yönelmiştir. Bu dönüşümle hareket önce ‘Milli Cephe’, ardından Milli Demokratik Devrim (MDD) kavramlarını benimseyen hareket, 1969'da *Devrim*'le birlikte Ulusal Kurtuluş Devrimi (UKD) çizgisine ulaşmıştır. Avcıoğlu'nun Yetkin'e (1998: 140) aktardığı “25-30 senede öyle sandıklılık oyununa Türkiye ekonomisinin tahammülü var mı? Yok gibi geliyor bana” sözleri, bu dönüşümün parlamenter mücadeleden devrimci çizgiye evrildiğini açıkça ortaya koymuştur.

- Parlamentarist Çizgi

Yön, kuruluşunda parlamenter sistem içerisinde siyasi dönüşümü hedefleyen strateji benimsemiştir. Bu strateji doğrudan iktidarı ele geçirmek yerine mevcut siyasi aktörleri ilerici politikalara yönlendirmeyi amaçlamıştır. YDH için parlamentarist yol ikincil seçenek olarak kalmıştır. Avcıoğlu bu stratejinin sınırlı başarı şansına sahip olduğunun farkında olmasına rağmen desteklemiştir. Bu yaklaşımın en güçlü savunucuları Aydemir, Abdi İpekçi ve kısmen M. Soysal olmuştur.

YDH'nin parlamentarist yaklaşımı, İngiltere'deki *Fabian Society*'nin devleti sosyal refah aracı olarak gören ve demokratik sistem içinde mücadeleyi savunan anlayışıyla paralellik göstermiştir. *Yön*'le yakın ilişkili olan TÇP ve SKD, parlamenter sistem içinde kalarak gençlik ve ordu gibi parlamento dışı güçlere dayanma stratejisini benimsemiştir.

Avcioğlu, parlamenter sistemin reform potansiyelini sınırlı görmekte birlikte İnönü'yü ayrı konumda değerlendirmiştir. *Yön*'ün İnönü'ye desteği, öncelikle 1961 Anayasası'nın ilerici hükümlerini hayata geçirebilecek lider olmasından kaynaklanmıştır. Bu potansiyel üç temel faktöre dayanmıştır: mevcut iktidar konumu, ordudaki saygınlığı ve reformlarda ordu desteğini alabilme kapasitesi. Ancak DPT planlarının başarısızlığı ve İnönü Hükümeti'nin statükocu eğilimi, zinde kuvvetlerin güvenini sarsarken, Avcioğlu bu durumu İnönü'yü köklü reformlara yönlendirmek için fırsat olarak görmüştür.

Talat Aydemir'in darbe hazırlığı sürecinde orduyla İnönü arasında uzlaşma arayışına girmiştir. *İnönü'den Beklediğimiz* (1962n) başlıklı yazısında İnönü'nün muhafazakâr politikayı sürdürme ya da devrimci dönüşüme öncülük etme seçenekleriyle karşı karşıya olduğunu belirtmiştir. Ona göre İnönü, halk desteği ve zinde kuvvetlerin güvenini kazanarak muhafazakâr güçlere karşı net tutum sergilemeli, rejimi koruma ve ülkeyi ileriye taşıma görevini üstlenmelidir.

Avcioğlu (1962o), ordunun ilerici kanadındaki albayların desteğiyle Türkiye'nin gericiği alt edebileceğini savunmuştur. Demokratik yollarla değişim tercih edilse de bunun gerçekleşme olasılığını düşük görmüştür. Avcioğlu (1962ç) zinde kuvvetlerin yeni bir ilerleme döneminin öncüsü olacak lider beklediğini, İnönü'nün ise bu rolü üstlenebilecek konumda olduğunu belirtmiştir.

22 Şubat darbe girişiminin ardından Avcioğlu'nun İnönü'ye yönelik tutumu belirgin şekilde değişim göstermiştir. Avcioğlu (1962ö) İnönü'nün ordu içindeki prestijine rağmen "zinde kuvvetlerin kalbini kazanamadığını" iddia etmiş, özellikle 27 Mayıs 1962 gösterilerinde gözlemlenen "Harbiyelilerin eksikliği" ve İnönü'nün "tavizci tutumu" konularında eleştirel tutum almıştır (*Yön*, 1962e).

Avcioğlu (1962p), Cezayir devrimini örnek göstererek halka dayanan devrimci liderlik modelini savunmuş, İnönü'yü "emekçi yığınlarına dayanmamak" (1962r) ve "statükocu kuvvetlerin sözcüsü olmak"la (1962s) eleştirmiştir.

Ancak Talat Aydemir'in ikinci darbe girişimi yaklaşırken *Yön* (1962f) İnönü'nün sosyal reformları desteklemesi çağrısında bulunurken, Avcioğlu (1962c), "iktidarın halk çocuklarının elinden alınıp eski sahiplerine geri verilmesi" tehlikesine işaret ederek daha temkinli yaklaşım benimsemiştir.

İnönü'ye yönelik tutumda toplumsal koşulların değişimiyle yeni dönüşüm yaşanmıştır. Avcioğlu (1962e), "Paşa artık eski paşa değil" ifadesiyle İnönü'nün devrimci kimliğindeki zayıflamayı ve AP'nin muhtemel seçim başarısını endişeyle karşılamıştır. Avcioğlu'na göre (1963ç) İnönü, statükocu çevrelerden uzaklaşıp "zinde kuvvetlere" dayanan halkçı ve devrimci politika izleyebilmiştir. *Yön*'ün kapatılma sürecini izleyen dönemde, *Yön*-İnönü ilişkileri yeni boyut kazanmıştır. Yöncülerin İnönü'ye desteği üç temel faktörle belirlemiştir: Demirel'in AP liderliğine yükselişi, Johnson Mektubu ve Kıbrıs olaylarının tetiklediği anti-emperyalist dalga ile CHP'nin Ortanın Solu politikası.

1963-65 döneminde siyasi dengeler değişmişti. 1963 yerel seçimlerinde AP %45,87, CHP %36,97 oy alırken, 1964 senato seçimlerinde AP oyunu %50,3'e yükseltmiştir (Özdemir, 2020: 245). AP lideri Süleyman Demirel'in Amerika yanlısı politikalarına karşın, İnönü'nün Kıbrıs krizi sırasında Johnson mektubuna karşı duruşu *Yön* çevresinde destek görmüştür (Yön, 1965a). NATO ve ABD karşıtlığı güç kazanırken (Oran, 2020: 685-690), İnönü'nün "Yeni bir dünya kurulur Türkiye orada yerini alır" (Toker, 1992: 206) sözleriyle petrolü millileştirme vaadi (Yön, 1965b), *Yön*'ün tezleriyle örtüşmüştür. Avcioğlu'na göre (1965d), CHP'nin 'Ortanın Solu' sloganı "emperyalizm tahakkümüne hayır" anlamı taşımıştır. YDH'nin parlamenter mücadelesinin ikinci aşaması, anti-emperyalist ve Kemalist çizgisiyle Ortanın Solu'nu benimseyen Ecevit liderliğinde şekillenmiştir.

1965 seçimlerinde AP %53 oy (240 milletvekili) ve CHP %28,7 oy (134 milletvekili) alınca (Özdemir, 2020: 250) YDH'nin parlamenter mücadelesinde İnönü'den Ecevit'e doğru yönelim başlamıştır. İşçi yanlısı tutumu ve Ortanın Solu sloganıyla öne çıkan Ecevit'in etkisiyle hareket sosyal adalet-girişimcilik dengesini vurgulayan çizgiye yönelmiştir. *Yön*'e göre (Yön, 1965c) CHP, Ortanın Solu sloganıyla kısa vadede oy kaybetse de bu strateji partiye çıkış yolu sunmuştur, zira Türkiye'nin kurtuluşu devrimcilikle mümkündür. YDH'nin parlamenter mücadelesi ilerici güçlerin desteklenmesine dayanmış, anti-emperyalist mücadele anlamındaki Ortanın Solu kavramını desteklemişlerdir. CHP'nin desteğiyle ilerici güçlerin birleşmesi ihtimali düşünülmüştür (Avcioğlu, 1965d). Ancak bunun için İnönü'nün ötesine geçebilecek genç ve cesur liderler gerekmektedir (Yön, 1965d).

1966 senato seçimlerinde AP oylarını %56,3'e yükseltirken, *Yön* ve Avcıoğlu'nun beklentileri gerçekleşmemiştir. Bu sonuç, Avcıoğlu'nu devrimci mücadeleye yönelten yapı taşlarından birisi olmuştur. CHP içinde Ortanın Solu hareketini sistemleştiren Ecevit, Alper'in deyimiyle (2018: 206), "MDD modelinin ılımlaştırılmış hali" olarak değerlendirilmiştir. Avcıoğlu (1966g), CHP'deki tutucu ve zinde kuvvetler arasında Ecevit'in temsil ettiği zinde kanadın güçlenmesin desteklemiştir. Hareketin CHP il kongresinde ve 18. Kurultay'daki başarısı Avcıoğlu (1966ğ) "adeta bir devrim" olarak nitelendirmiştir. Ona göre emperyalist ittifaka karşı ara tabakaların radikalleşmesi ve Ecevit'in halkçı hareketi, üçlü ittifaka (emperyalizm-komprador-ağa) karşı mücadelede kritik önem taşımıştır. Ecevit'in genel sekreterliğe gelişini *Yön* "Beyaz İhtilal" (Yön, 1966b) olarak değerlendirmiştir.

Avcıoğlu, CHP'nin sistem içinde değişim potansiyelini gördüğünden Ortanın Solu hareketini desteklemiştir. Avcıoğlu (1967ç) 1967'de Ecevit'in zaferiyle CHP'nin Amerikan etkisinden uzaklaşmaya başladığını savunmuştur. *Yön*'ün son sayısında Ecevit'in demokrasinin yabancı etkilerden korunması gerektiği görüşüne yer verilmiştir (Avcıoğlu, 1967d). *Devrim* dönemine gelindiğinde ise YDH'nin parlamenter sisteme olan inancı sarsılmış ve tüm parlamenter aktörlere yönelik eleştirel tutum geliştirilmiştir.

Devrim dönemi, YDH'nin parlamenter sistemden devrimci çizgiye geçişinin dönüm noktasıdır. Avcıoğlu (1969a), ilk sayıda ülkenin acil sistem değişikliği ihtiyacını vurgulayarak zinde güçlerin parlamenter sistemden umudunu kestiğini belirtmiştir. Parlamenter sistem, "kompradorlardan, tefecilere ve toprak beylerine kadar uzanan tutucu güçler koalisyonunun" (Avcıoğlu, 1969c) kontrolündeki düzeni temsil etmiştir. Selçuk'un (1969), "emperyalizmin Truva atı" olarak tanımladığı, Avcıoğlu'na göre (1969ç) Anglosakson ülkelerinin dayattığı bu sistem 'Filipin tipi demokrasi' olarak eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin odağında Demirel ve Ecevit yer almıştır (Devrim, 1970a; 1970b; Şener, 2015: 149; Avcıoğlu, 1969b). YDH, devrimci çizgiyi öne çıkararak parlamenter mücadeleyi terk etmiştir. İktidar stratejisinin ağırlık merkezini oluşturan devrimci mücadeleyi incelemek gerekir.

- Devrimci Çizgi

Milli Kurtuluş Cephesi (MKC) stratejisi, *Yön*'de ilk kez Selçuk tarafından gündeme getirilmiştir. İran örneğiyle şekillenen bu yaklaşım içte sosyal adalet ve sosyalizm, dışta milliyetçi karakter taşımıştır (Selçuk, 1961). 1962-1965 döneminde ılımlı seyreden Türkiye İşçi Partisi (TİP) -*Yön* ilişkileri stratejinin çözümlenmesi açısından önem taşımıştır. Aybar'ın (1968:

200-207; Yön, 1962f) özel teşebbüs karşıtı ve emek odaklı yaklaşımıyla ilerici-gerici çekişmesi MKC stratejisinin temelini oluşturmuştur. Ancak TİP'le tartışmalar sonrasında *Yön* (1962e) daha kapsayıcı cephe stratejisi önermiştir.

YDH'nin Milli Cephe stratejisi, Avcıoğlu'nun *Sosyalist Gerçekçilik* (1962j), yazısında belirginleşen geniş tabanlı anti-emperyalist ve anti-feodal mücadele anlayışına dayanmıştır. TİP'den temel ayrışma, Aybar'ın işçi sınıfı öncülüğü vurgusu karşısında *Yön*'ün 'demokratik ve vatansız kuvvetleri' kapsayan bütüncül cephe yaklaşımından kaynaklanmıştır. 1964'te Kıbrıs Olayları ve Johnson Mektubu'nun tetiklediği anti-emperyalist dalganın etkisiyle hareket, Avcıoğlu'nun (1964b), "yeni bir Milli Kurtuluş Savaşı" ifadesiyle, Atılgan'ın işaret ettiği üzere (2020: 182-183), CHP'yle TİP'in ilerici güçlerle ittifakını önceleyen stratejiye dönüşmüştür.

YDH'nin anti-emperyalist mücadelesi *Yön*'ün propaganda kampanyalarıyla şekillenmiştir. Derginin millileştirme politikalarına uzanan geniş mücadele alanı oluşmuştur. Kıbrıs meselesinde TİP'in bağımsız dış politika savunusu (Aybar, 1968: 307-342), iki hareket arasında yakınlaşmayı tetiklemiştir. İnönü'nün Ortanın Solu sloganına Avcıoğlu ve Selçuk'un verdiği destek, Milli Cephe stratejisinin yansıması olarak belirlemiştir. Ancak Aybar'ın CHP eleştirileriyle (1968: 365-366, 370-375) bu yakınlaşma farklı mecraya kaymıştır.

CHP'nin Ortanın Solu sloganıyla seçim sürecine girmesi, MKC stratejisi tartışmalarını yeni evreye taşımıştır. *Yön*, TİP ve CHP arasında köprü kurmaya çalışırken, TİP'in yayın organı *Sosyal Adalet* bu yakınlaşmaya karşı çıkmıştır. *Sosyal Adalet*, CHP'yi "gericiler" kategorisinde değerlendirirken (Sosyal Adalet, 1965a; 1965b; 1965c), *Yön*, İnönü'nün CHP'sine kilit rol atfetmiştir (Yön, 1965ç). 1965 seçimleri sonrası süreçte konu, MDD çerçevesinde TİP'le yaşanan tartışmalara evrilmiştir.

1965 seçimleri sonrasında MKC stratejisi yeni evreye girmiştir. YDH, devrimci çizgiye yönelirken MDD görüşü bu zeminde şekillenmiştir. Eski TKP'li Belli 'Mehmet Doğu' takma adıyla *Yön*'de yayımladığı ilk yazısında (sayı 48, 14 Kasım 1962), tüm ilerici güçlerin anti-emperyalist cephede birleşmesi gerektiğini savunmuştur. Şener'e göre (2015: 174), "MDD için erken doğum yazısı" olarak nitelendirdiği bu yaklaşım, *Yön*'ün MKC stratejisiyle örtüşmüştür. Bu strateji 7 Mayıs 1965'te (110. Sayı) MDD başlığı altında Marksist terminolojiyle ele alınmıştır (Şener, 2015: 109). Belli, Avcıoğlu'yla

“karşılıklı saygıya dayanan bir güç birliği” kurduklarını belirtirken, TİP yönetimini anti-komünizm yaparak parti içi tasfiyeye gitmekle suçlamıştır (Toplumsal Kurtuluş, 1988: 21).

Yön'le eski TKP'liler arasındaki ideolojik yakınlaşma üç temel noktada belirginleşmiştir: parlamenter sistem eleştirisi, Avcıoğlu'nun zinde kuvvetler kavramıyla geniş cephe ve milli güçler yaklaşımının örtüşmesi (Akdere & Karadeniz, 1994: 244), feodal yapının tasfiyesinin SD öncesinde zorunlu görülmesi (Bank, 2019: 559). Bu yaklaşım MDD tezlerini TİP eleştirisi üzerinden geliştirmiştir. Tartışmalar 5 eksenle incelenebilir.

Birinci tartışma konusu sosyalist mücadelenin yöntemi üzerine yoğunlaşmıştır. *Yön*, 1965 seçimleri sonrasında parlamenter sisteme yönelik ikili tutum sergilemiştir. Avcıoğlu, Mübeccel Kıray, İbrahim Yasa, Maurice Duverger ve Jacques Lambert'in çalışmalarına dayanarak (Atılğan, 2020: 198-199) parlamenter sistemin Türkiye'de tutucu güçleri iktidara getireceğini savunmuş, TİP ise 1969 seçimlerinde iktidara oynamayı hedeflemiştir (Aybar, 1968: 426-475; *Yön*, 1966c). Avcıoğlu'na göre (1965f) feodal kalıntıların ve bölgesel bağlılıkların etkisindeki toplumda parlamentoculuğun geri unsurların egemenliği pekişmektedir. Parlamenter sistemin işlerlik kazanması için önce ihtilalci yöntemle geri kalmışlığın, tutucu güçlerin ve emperyalizmin tasfiye edilmesi, bunun için de MDD'yle emperyalizm zincirinin kırılması gerekmektedir. Avcıoğlu'na göre (1967ç), “Emperyalizm ve işbirlikçilerinin en çok korktuğu şey Türkiye'de geniş milliyetçi sol bir güç birliğinin kurulmasıdır.”

İkinci tartışma konusu TİP'in Marksist analizleri ve emperyalizm meselesine yaklaşımı üzerinedir. Avcıoğlu'na göre (1966h) TİP, Marx'ın sınıf mücadelesi analizlerini mekanik biçimde uygulamıştır. Böylece iki hareketin önceliklerindeki temel fark ortaya çıkmaktadır: Yöncüler milli mücadeleyi, TİP ise sınıf mücadelesini öne çıkarmıştır. Avcıoğlu (1966ı, 1967c) Türkiye'de burjuvazinin zayıf olduğu tezine karşı çıkmış, emperyalizmle iş birliği içindeki burjuvazinin güçlendiğini, Güney Amerika ve Vietnam örneklerinde görüldüğü gibi emperyalizmin belirleyici olduğunu savunmuştur. Avcıoğlu'na göre (1965c, 1966i), Türkiye'de kapitalizm, feodal kalıntılar ve emperyalizm ittifak oluşturmuştur. Ülke 1919'dakine benzer koşullarla karşı karşıya kalmıştır. Avcıoğlu (1967a), Atatürkçülüğün özündeki tam bağımsızlık ilkesinin Marksizm'le çelişmediğini ve sosyalistlerin öncelikli hedefinin ulusal bağımsızlığı yeniden tesis etmek olması gerektiğini vurgulamıştır.

Üçüncü tartışma konusu devrime öncülük edecek kuvvetin kimliğidir. Bu mesele, *Yön* ve TİP arasındaki gerilim noktalarından birini oluşturmuştur. Her iki taraf da devrimin niteliği konusunda ayrılmıştır. TİP SD'yi ve emekçi sınıfların öncülüğünü savunurken, *Yön* MDD aşamasının tamamlanmamış olması nedeniyle ara tabakaların öncülüğünü öne çıkarmıştır. Avcıoğlu'na göre (1966g) işçi sınıfı henüz yeterli bilinç düzeyine ulaşmamış olduğu için öncülük meselesi sınıfsal değil tarihsel misyon temelinde değerlendirilmelidir. *Yön*, MDD sonrasında kapitalist olmayan kalkınma yoluyla "özgür köylü ve güçlü işçi sınıfı yaratılacağını" (Avcıoğlu, 1965g) ve böylece SD için gerekli koşulların oluşacağını savunmuştur.

Dördüncü tartışma konusu CHP'nin ilerici niteliği ve emperyalizm karşısındaki konumuna odaklanmıştır. TİP lideri Aybar (1968: 8) CHP'yi "Osmanlı Tipi Ceberut Devlet anlayışının son temsilcisi" ve "faşist zihniyetin ifadesi" olarak nitelendirmiş, *Yön* (1966ç) ise bu çatışmanın Amerika ve AP'nin çıkarlarına hizmet ettiğini savunmuştur. Avcıoğlu (1966c, 1967ç), TİP'in CHP eleştirilerini yumuşatması ve özellikle Ecevit döneminde sol milliyetçiliğe yönelen CHP'nin ilerici kanadının desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. TİP'in 27 Mayıs ve 1961 Anayasası konusundaki çelişkili tutumu (*Yön*, 1966d) parti içinden de eleştirilere yol açmıştır. Avcıoğlu'na göre (1967ç) bu tavır TİP'in parti çıkarlarını sosyalist hedeflerin önüne koyduğunu göstermiştir.

Beşinci tartışma konusu Türkiye'nin toplumsal yapısı ve MDD'nin tamamlanma durumudur. Bu konuda üç farklı görüş ortaya çıkmıştır: Aybar (1968: 465), Milli Kurtuluş Savaşı'yla sosyalizmin eşzamanlı yürütülmesini savunmuş; Boran (Atılgan, 2021: 313), Türkiye'nin demokratik devrimini gerçekleştirdiğini belirtmiş, Belli (1966b) feodal kalıntıların varlığına dikkat çekerek MDD'nin tamamlanmadığını vurgulamıştır. Avcıoğlu (1965ğ) ise Belli'nin görüşleriyle örtüşen şekilde Osmanlı'nın Batı tarafından geri bırakıldığını ve Kurtuluş Savaşı'nın anti-sömürgeci niteliğini belirterek, çok partili sistemle bu sürecin kesintiye uğradığını ifade etmiştir. Avcıoğlu'na göre (1966h) öncelikli hedef emperyalizm zincirinden kurtulmaktır. Avcıoğlu anti-emperyalist mücadelenin tüm toplumsal sınıfları kapsamaması gerektiğini savunmuş, temel çelişkinin emperyalizm-ağa-komprador üçlüsüyle ara tabakalar arasında olduğunu belirterek TİP'in sınıf mücadelesi yaklaşımını eleştirmiştir. MDD'nin tamamlandığı tezine karşı çıkan Avcıoğlu (1967c), emperyalizm dönemindeki MDD'nin Avrupa'daki klasik burjuva devrimlerinden farklı nitelik taşıdığını altını çizmiştir.

TİP'le yürütülen tartışmalar, *Yön*'ün Marksist teoriyi geliştirme süreci bakımından önem taşımıştır (Aydınoglu, 2007: 112). Avcıoğlu'nun

düşüncesinde Kemalizm'in derinleştirilmesi sadece ara aşamadır ve sosyalizme ulaşmak için bu aşamanın da ötesine geçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. *Yön*, TİP'le yürüttüğü tartışmaları sosyalizmin gelişmesi için araç olarak görmüş ve "TİP'in başarısı bütün sosyalistlerin başarısı" (Yön, 1966e) şeklinde değerlendirmiştir. 1967'de *Yön*'ün kapanmasıyla birlikte bu teorik tartışmalar yerini eyleme bırakmış ve *Devrim*'de yeni mücadele stratejisi belirlenmiştir.

Devrim, 1969 seçim sonuçlarında TİP'in %2,7'de kalması ve Avcıoğlu'nun MDD tezlerini doğrulaması üzerine yayın hayatına başlamıştır. Gazete, Mustafa Kemal'in 'İdare-i maslahatçılar esaslı devrim yapamaz' sözünü ilke edinmiştir. Selçuk'un (1969), "sandık ilkeleri devrim ilkelerinden üstün tutulamaz" yaklaşımını benimseyen gazete, zinde kuvvetleri öncü kabul etmiş ve eski TKP'lilere mesafeli durmuştur. Avcıoğlu'na göre (1971a: 10-11) MDD tartışmalarının yerini alan UKD; toprak reformu, devletleştirme, planlı kalkınma, demokratik haklar ve bağımsız dış politika unsurlarını içermiştir.

Avcıoğlu'nun düşüncesinde UKD ve SD olmak üzere iki devrim anlayışı vardır: Her iki devrim de toplumsal yapıda köklü dönüşümü hedeflerken (1971a: 9, 36-37, 71-72), *Devrim* yazarı Mumcu'ya göre (1970) bu dönüşüm, "egemen sınıfların üretim araçları üzerindeki tekellerine son verip, bu araçlar üzerine halkın egemenliğini kurmak" anlamına gelmiştir.

Avcıoğlu (1971a: 10), "Halka rağmen halk için değil, halkla beraber halk için devrim" parolasıyla Kemalist Devrimi tamamlamayı ve "tam bağımsız ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış Türkiye'yi en kısa zamanda kurmayı" amaçlamıştır. *Devrim*'in *Yön*'den ayrıldığı nokta, Kemalizm'e yaklaşımında görülmüştür (Şener, 2015: 149). Bu yaklaşım, sosyalizmden uzaklaşma değil, aksine kapitalist düzenin değiştirilmesi hedefine daha fazla odaklanma anlamını taşımıştır.

Şener'in dikkat çektiği üzere (2015: 149) *Devrim* etrafında şekillenen strateji, iktidarın ele geçirilmesi sonrasında Devrim Partisi kurulmasını ve bu parti aracılığıyla toplumsal dönüşümün gerçekleştirilmesini öngörmüştür. Avcıoğlu'nun Devrimci Parti kavrayışı, Lenin ve Mao'nun görüşlerinden izler taşımıştır. Avcıoğlu (1971a: 39) Devrimci Parti'yi "su içindeki balık gibi kitlelerle kaynaşmış, bilimsel, halkçı ideolojiyi benimsemiş" ve "toplumsal devrimin vazgeçilmez aracı" olarak tanımlamış, partinin halk tabanına dayanması gerektiğini savunmuştur.

Atılgan'ın İlhan Selçuk'la yaptığı görüşmede aktardığına göre (2020: 232), Avcioğlu'nun asıl hedefi askeri cunta değil, halk gücüne dayanan ve gerektiğinde askeri güçleri de denetim altına alabilecek devrimci parti olmuştur Selçuk'un belirttiği gibi (1969), "Komprador kapitalizminin kendi iç çatışmasıyla kendi kendine kısa sürede yıkılmasını beklemek iyimserlik" olarak görülmüştür.

Avcioğlu'nun 9 Mart 1971 girişimi kapsamındaki devrimci parti projesi, dönemin teorik tartışmaları ve pratik deneyimlerinden beslenen kapsamlı strateji olarak şekillenmiştir. Avcioğlu (1965e) Ortadoğu'daki partisiz askeri müdahalelerin başarısızlığından önemli dersler çıkararak MDD tartışmalarında ara tabakaların öncülüğünü savunmuş, işçi sınıfı öncülüğünü benimseyen TİP çizgisinden farklı pozisyon almıştır. Avcioğlu (1978c: 1175) *Türkiye'nin Düzeni* eserinde Devrimci Parti'yi "halk güçlerinin örgütleyicisi" olarak tanımlamış, partinin toplumsal dönüşümdeki rolüne önem vermiştir.

Bu teorik çerçeve, pratikte ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Toker'e göre (2000: 300), "radikal askerlerin sivil Başbakan adayı" olarak nitelendirilen Avcioğlu'nun projesi, Madanoğlu Cuntası'nın Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) ajanı Mahir Kaynak tarafından deşifre edilmesiyle başarısız olmuştu (Atılgan, 2020: 233-234). Bu süreçte Avcioğlu ve Selçuk'un yollarının ayrılması, hareket içindeki stratejik görüş ayrılıklarını ortaya çıkarmıştır (Atılgan, 2020: 239). Öte yandan, Zileli'nin isabetle belirttiği gibi (2015: 486), TİP dışındaki sol grupların yaklaşan askeri darbeye kayıtsız kalmaması, dönemin sol hareketinin askeri müdahaleyle kurduğu ilişkinin karmaşık doğasını ortaya koymuştur.

9 Mart 1971 darbe girişiminin açığa çıkmasıyla 9 Martçılara karşı 12 Mart Muhtırası verilmiştir. Küçük'e göre (1997: 578), bu girişim başarılı olsaydı *Yön* programı uygulanacaktı. 'Madanoğlu cuntası' soruşturması kapsamında bir süre tutuklanan Avcioğlu, *Devrim*'in son döneminde parlamenter sisteme yönelik eleştirilerini yoğunlaştırmıştır. Avcioğlu derginin 76. sayısından sonra genel yayın müdürlüğünden ayrılmıştır. Son yazısında (1971c), proletarya romantizmine kapılmadan devrimci aydınların somut ve uygulanabilir çözümler üretmesi gerektiğini savunmuştur. 27 Nisan 1971'de *Devrim* kadrosu kapatılıp yargılanırken Avcioğlu tarih çalışmalarına yönelmiştir. *Millî Kurtuluş Tarihi*'nin son cildini (1978d: 1746) Atatürkçü anti-emperyalist bilincin halk iktidarına dönüşeceği umuduyla tamamlamıştır.

Sonuç

Bu çalışma, YDH'nin ideolojik-politik konumunu sistematik biçimde ortaya koymuştur. Dört ana bölümden oluşan çalışma önce DP'nin baskıcı politikalarının *Yön*'ün ideolojik pozisyonunu nasıl şekillendirdiği analiz etmiş, ardından hareketin beş kurumsal girişimi (*Yön*, TÇP, SKD, Yön Yayınları ve *Devrim*) incelenmiştir. Avcıoğlu'nun öncülüğünde şekillenen ve M. Soysal, Selçuk, İ. Soysal, Aydemir, Berkes gibi aydınların katkılarıyla zenginleşen hareket sosyalist dönüşümü hedeflemiştir.

Üçüncü ve dördüncü bölümlerde YDH'nin ideolojik temelleri, tarihsel analizi ve teorik çerçevesi sistematik biçimde değerlendirilmiştir. Avcıoğlu'nun analizlerine göre Yeni Osmanlılar'dan itibaren aydınlar emperyalizmi göz ardı ederken, Atatürk bu olguyu fark eden önemli figür olmuştur. Ancak YDH'ye göre Kemalizm'in devletçilik ve halkçılık ilkelerinin yeterince derinleştirilememesi ve Atatürk'ün zamanla emperyalizmle uzlaşması devrimlerin üst yapıda kaldığını savunmuştur. 1946'da çok partili hayata geçiş ve 1950'de DP iktidarıyla başlayan tasfiye sürecine 27 Mayıs hareketi tepki oluştursa da tutucu güçlerin etkisiyle başarısız olmuştur. YDH'nin sosyalizm anlayışı, Avcıoğlu'nun proletarya önderliğinde feodalizm ve emperyalizmin tasfiyesini hedefleyen devrimci çizgisinde şekillenmiştir.

YDH'nin iktidar stratejisi, toplumsal sınıfların analizi ve aşamalı devrim modeline dayanmaktadır. Avcıoğlu'nun milli burjuvazi hakkındaki görüşleri Fanon'dan etkilenmiş görünmekte olup, milli devrimci ve komünist kalkınma yollarının benzerlikler taşıdığı gözlemlenmiştir. Hareketin ilk yıllarında *Yön* sayfalarında Fabianci taktik tartışılmış (1967'ye kadar YDH'nin teorik çerçevesinde yer almış fakat sonrasında terk edilmiştir), 1965-1966 yıllarında ise MDD tezleri öne çıkmaya başlamıştır. Kemalist devrimin tamamlanmadığını ve feodal ilişkilerin tasfiye edilemediğini savunan hareket, zinde güçlerin öncülüğünde ihtilal ve Yeni Devletçilik politikalarını savunmuştur. YDH'nin teorik mirası 1960'ların sonunda Türkiye solunun anti-emperyalist ve kalkınmacı perspektifinin oluşumunda önemli rol oynamıştır. Ancak hareketin öngördüğü zinde kuvvetler öncülüğe dayalı devrim stratejisinin, 9 Mart 1971 ve sonraki süreçlerde başarısız olması, bu yaklaşımın pratik sınırlılıklarını açıkça göstermiştir.

Sonnotlar

1- Bu makale, Giresun Üniversitesi'nde hazırlanan "Yön-Devrim Hareketi: Doğan Avcıoğlu Düşüncesi Ekseninde İdeolojik Bir Çözümleme" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Kaynakça

- Açikkaya S (2009). Türkiye’de Sol Akımlarının Türk Devrimi Algılamaları 27 Mayıs 1960-12 Mart 1971. (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Akdere İ ve Karadeniz Z (1994). Türkiye Solu’nun Eleştirel Tarihi 1. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Akis (29.01.1962). Partililer. *Akis*, (396), 7-8.
- Alpay Ş (1969). Türkiye’nin Düzeni Üzerine. *Aydınlık*, (12), 448-477.
- Alper E (2018). Bülent Ecevit. İçinde: M Belge, T Bora ve M Gültekingil (der), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 202-213.
- Atılgan G (2002). Kerpiçte ‘Kandırılan’ İhtilalci! *Praksis*, (5), 257-275.
- Atılgan G (2018a). Yön-Devrim Hareketi. İçinde: M Belge, T Bora ve M Gültekingil (der), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 597-646.
- Atılgan G (2018b). Türkiye Sosyalist Hareketinde Anti-Emperyalizm ve Bağımsızçılık. İçinde: M Belge, T Bora ve M Gültekingil (der), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 661-703.
- Atılgan G (2020). *Yön Devrim Hareketi: Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Atılgan G (2021). *Mühürler: Türkiye Sosyalist Hareketinden Eserler*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Avcıoğlu D (22.09.1956a). 1 Numaralı Meselemiz: Yatırımlar. *Akis* (124), 17-18.
- Avcıoğlu D (01.06.1957a). Muhalefet Ne Alemde. *Akis* (160), 11.
- Avcıoğlu D (22.06.1957b). Gözler Köylerde. *Akis* (163), 5.
- Avcıoğlu D (02.02.1957c). Arap Milliyetçiliği. *Akis* (143), 12.
- Avcıoğlu D (01.12.1957d). Monroe’dan Truman’a, Truman’dan Eisenhower’e. *Akis* (140), 13.
- Avcıoğlu D (06.04.1957e). Hindistan’da Demokrasi. *Akis* (152), 21.
- Avcıoğlu D (20.12.1961a). Kemer Sıkalım. *Yön* (1), 3.
- Avcıoğlu D (07.11.1962a). Kaynağa Dönüş. *Yön* (47), 3.
- Avcıoğlu D (03.01.1962b). Efendilerimiz. *Yön* (3), 3.
- Avcıoğlu D (15.08.1962c). Olanlara Şaşmamak Lazım. *Yön* (35), 3.
- Avcıoğlu D (23.05.1962d). Anlamak İstemediğimiz 27 Mayıs. *Yön* (23), 3.
- Avcıoğlu D (12.12.1962e). Ümitsizlik. *Yön* (52), 3.

- Avcioğlu D (31.01.1962f). Niçin Sosyalizm? *Yön* (7), 3.
- Avcioğlu D (03.10.1962g). Eski ve Yeni Türkiye. *Yön* (42), 3.
- Avcioğlu D (28.11.1962h). Türkiye İşçi Partisine Dair... *Yön* (50), 16.
- Avcioğlu D (26.09.1962ı). Faşizme Dikkat. *Yön* (41), 3.
- Avcioğlu D (12.09.1962j). Sosyalist Gerçeklik. *Yön* (39), 20.
- Avcioğlu D (04.04.1962k). Demokrasi Düşmanları. *Yön* (16), 3.
- Avcioğlu D (28.02.1962l). İnanç Buhranı. *Yön* (11), 3.
- Avcioğlu D. (07.02.1962m). Piyasa. *Yön* (8), 3.
- Avcioğlu D (14.02.1962n). İnönü'den Beklediğimiz. *Yön* (9), 3.
- Avcioğlu D (21.02.1962o). Rejim Buhranı. *Yön* (10), 3.
- Avcioğlu D (28.03.1962p). Sosyalist Cezayir! *Yön* (15), 3.
- Avcioğlu D (10.01.1962q). Yapıcı Milliyetçilik. *Yön* (4), 3.
- Avcioğlu D (25.07.1962r). İnönü ve Sosyal Adalet. *Yön* (32), 3.
- Avcioğlu D (07.03.1962s). Nefis Müdafaası. *Yön* (12), 3.
- Avcioğlu D (22.08.1962t). Sosyalizm Anlayışımız. *Yön* (36), 3.
- Avcioğlu D (09.01.1963a). Devekuşu Politikası. *Yön* (56), 3.
- Avcioğlu D (10.04.1963b). Sosyalizme Giden Yollar: Sosyalizmden Önce Atatürkçülük. *Yön* (69), 8-10.
- Avcioğlu D (16.01.1963c). Sınıf Mücadelesini Kim Körüklüyor? *Yön* (57), 3.
- Avcioğlu D (03.04.1963d). Tepesi Üstü Duran Ağaç. *Yön* (68), 3.
- Avcioğlu D (13.11.1964a). Medrese Atatürkçülüğünden Gerçek Atatürkçülüğe. *Yön* (85), 3.
- Avcioğlu D (25.09.1964b). Gerçek Milliyetçilere Sesleniş. *Yön* (78), 3.
- Avcioğlu D (12.11.1965a). 1965 Yılında Atatürkçülük. *Yön* (137), 3.
- Avcioğlu D. (01.01.1965b). Yabancı Sermaye Saltanatı. *Yön* (92), 16.
- Avcioğlu D (07.05.1965c). Türk Milliyetçilerine Sesleniş. *Yön* (110), 8-9.
- Avcioğlu D (30.07.1965d). Ortanın Solu. *Yön* (122), 3.
- Avcioğlu D (15.01.1965e). Reform Tasarısını Destekliyoruz! *Yön* (94), 3.
- Avcioğlu D (29.10.1965f). Cumhuriyet'in 42. Yılında. *Yön* (135), 3.
- Avcioğlu D (14.05.1965g). Halkçı, Devletçi, Devrimci ve Milliyetçi Kalkınma Yolu. *Yön* (111), 8-9.

- Avcıoğlu D (22.10.1965h). Yeni Dönem. *Yön* (134), 3.
- Avcıoğlu D (16.04.1965ı). Bir Hatırlatma. *Yön* (107), 3.
- Avcıoğlu D (18.03.1966a). Marksizm. *Yön* (155), 3.
- Avcıoğlu D (18.02.1966b). Faşizm. *Yön* (151), 3.
- Avcıoğlu D (22.07.1966c). Ölçü. *Yön* (174), 3.
- Avcıoğlu D (16.12.1966d). Kürt Meselesi. *Yön* (194), 3.
- Avcıoğlu D (23.09.1966e). Sınıf Mücadelesi, Sosyalizm ve Milliyetçilik. *Yön* (182), 3.
- Avcıoğlu D (14.10.1966f). Bir Sosyalist Stratejinin Esasları. *Yön* (185), 8-10.
- Avcıoğlu D (21.10.1966g). CHP İçindeki Mücadele. *Yön* (186), 3.
- Avcıoğlu D (17.06.1966h). TİP'e Dair... *Yön* (168), 3.
- Avcıoğlu D (02.12.1966ı). Büyük Kongresinden Sonra TİP. *Yön* (192), 16.
- Avcıoğlu D (06.05.1966j). Amerikancı Milliyetçilik ve Mukaddesatçılık. *Yön* (162), 3.
- Avcıoğlu D (05.08.1966k). Gericilik-İlericilik. *Yön* (175), 3.
- Avcıoğlu D (28.10.1966l). CHP'de Sola Açılış. *Yön* (187), 3.
- Avcıoğlu D (11.01.1967a). Biz Ne İstiyoruz. *Yön* (198), 3.
- Avcıoğlu D (20.01.1967b). Açık Seçik. *Yön* (199), 3.
- Avcıoğlu D (06.01.1967c). Sosyalist Strateji ve Prof. S. Aren. *Yön* (197), 16.
- Avcıoğlu D. (30.06.1967d). Son Söz. *Yön* (222), 3-4.
- Avcıoğlu D (06.01.1967e). Büyük Oyun. *Yön* (197), 3.
- Avcıoğlu D. (21.10.1969a). Dikta. *Devrim* (1), 1-5.
- Avcıoğlu D. (8-9.12.1969b). Ecevit'in Atatürkçülüğü. *Devrim* (8), 1-7.
- Avcıoğlu D. (28.10.1969c). Çelişme. *Devrim* (2), 1-8.
- Avcıoğlu D. (18.11.1969d). Anglosaksonlar Açısından Parlamentoculuk. *Devrim* (5), 1-8.
- Avcıoğlu, D. (24.03.1970). Faşizm Gelirmiş... *Devrim* (23), 1-7.
- Avcıoğlu D (1971a). *Devrim Üzerine* (2. b.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Avcıoğlu D (23.02.1971b). Gerilla. *Devrim* (70), 1-7.
- Avcıoğlu D (19.01.1971c). Soyuttan Somuta. *Devrim* (66), 1-7.
- Avcıoğlu D (1978a). *Türklerin Tarihi: Birinci Kitap* (2. b.). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Avcıoğlu D (1978b). *Milli Kurtuluş Tarihi: Üçüncü Kitap* (3. b.). İstanbul: Tekin Yayınevi.

Avcioğlu D (1978c). *Türkiye'nin Düzeni Dün, Bugün, Yarın -2* (11. b.). İstanbul: Tekin Yayınevi.

Avcioğlu D (1978d). *Milli Kurtuluş Tarihi: Dördüncü Kitap* (3. b.). İstanbul: Tekin Yayınevi.

Avcioğlu D (1978e). *Milli Kurtuluş Tarihi: İkinci Kitap* (3. b.). İstanbul: Tekin Yayınevi.

Avcioğlu D (1979). *Türkiye'nin Düzeni: Dün-Bugün-Yarın* (13. b., Cilt 1). İstanbul: Tekin Yayınevi.

Avcioğlu D (2013). *Osmanlı'nın Düzeni: Türklerin Tarihi Altıncı Kitap* (1. b.). (der) D Yurdakul, İstanbul: Kırmızı Kedi.

Aybar M A (1968). *Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm: Seçmeler 1945-1967* (1. b.). İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Aydemir Ş S (24.01.1962). Fikir Atatürkçülüğü ve Kelime Atatürkçülüğü. *Yön* (6), 9.

Aydemir Ş S (09.01.1963). Sosyalist Kültür Derneğine Sunulan Özel Muhtra: Türk Sosyalizminin İlkeleri. *Yön* (56), 3.

Aydemir Ş S (2000). *İhtilalin Mantiğı ve 27 Mayıs İhtilali* (7. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aydinoğlu E. (2007). *Türkiye Solu 1960-1980*. İstanbul: Versus.

Bank R B (2019). Ekim Devrimi'nin Düşünsel Etkisi ve 1960'tan 1970'e Türkiye Sol'unun İktidar Mücadelesinde Farklı Kuramsal Açılımlar. *Alternatif Politika*, 11(3), 556-588.

Belli M (14.11.1962). Sosyalizm Tartışmaları. *Yön* (48), 1.

Belli M (15.04.1966a). Türk Soluna Saygısızlık. *Yön* (159), 12.

Belli M (05.08.1966b). Demokratik Devrim: Kimle Beraber Kime Karşı? *Yön* (175), 10-11.

Berkes N (16.01.1963a). 200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? 1. Yüzeýdeki Dalgalanmalar. *Yön* (57), 9-10.

Berkes N (23.01.1963b). 200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? 2-Gericilik ve Batının Zararlı Tesirleri. *Yön* (58), 9-11.

Berkes N (30.01.1963c). 200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? 3-Avrupa Egemenliği Altında Türkiye. *Yön* (59), 10.

Berkes N (28.02.1963d). 200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? 7-Atatürkçülük Nedir, Ne Değildir? *Yön* (63), 8.

Berkes N (26.02.1965a). Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler-3: Batı Uygarlığı ve Tanzimat. *Yön* (100), 10-11.

Berkes N (05.03.1965b). Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler-4: Namık Kemal'e Övgü. *Yön* (101), 11-12.

Berkes N (19.02.1965c). Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler-2: Batı Emperyalizmi ve Batı Uygarlığı. *Yön* (99), 13.

Bora T ve Ünüvar K (2019). Ellili Yıllarda Türkiye'de Siyasi Düşünce Hayatı. İçinde: M K Kaynar ve T Bora (der), *Türkiye'nin 1950'li Yılları* (3. b.). İstanbul: İletişim Yayınları, 159-178.

Bora T (2020). *Cereyanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bozarıslan H (2008). Kürt Milliyetçiliği ve Kürt Hareketi (1898-2000). İçinde: T Bora (der), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim, 841-871.

CHP Araştırma ve Yayın Bürosu (1961). *Kalkınma Meselemiz*. Ankara: Rüzgârlı Matbaa.

Devrim (24.02.1970a). Yağma Edilen Milyonlar. *Devrim* (19), 1-7.

Devrim (31.03.1970b). Varto Felaketin'den Demirel ve Ailesi Nasıl Yararlandı. *Devrim* (24), 1-3.

Dikici M (2009). Yön Dergisinin Türk Dış Politikasına Bakışı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 161-182.

Dokur A (19.08.1966). İşçiler Açık Konuşuyor Açık Konuşalım. *Yön* (177), 10-11.

Erenus B ve Küçük Y (2000). *Aydınlık Zindan* (2. b.). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Eroğul C (1990). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi* (2 b.). İmge Kitabevi.

Ertuğrul N İ (2009). Prof. Dr. Mümtaz Soysal'la Söyleşi. İçinde: C Eroğul, İ Ertuğrul, S Esen, F Sağlam, ve M Sevinç (der), *Mümtaz Soysal'a Armağan*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 41-88.

Gencer T (2020). Bir Eylem ve Düşünce Adamı: Doğan Avcioğlu. (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Küçük Y (1997). *Aydın Üzerine Tezler 5*. İstanbul: Tekin.

Mumcu U (27.01.1967). Gençlik Olayları. *Yön* (200), 16.

Mumcu U (14.07.1970). Ecevit'in Devrimciliği. *Devrim* (39), 2.

Oran B (2020). 27 Mayıs Darbesi. İçinde: B Oran (der), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (Cilt 1, 1919-1980). İstanbul: İletişim Yayınları.

Otyam F (01.07.1969). Doğan Avcioğlu ile Bir Konuşma. *Cumhuriyet*, 1-7.

Öymen A (06.11.1983). Doğan Avcioğlu. *Milliyet*.

Özdemir H (1983/84). Türkiye'nin Düzeni ve Yankıları. *Yapıt* (47'2), 101-109.

Özdemir H (1986). *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: Yön Hareketi* (1. b.). Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özdemir H (1993). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Rejim ve Asker İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Özdemir H (2000). *Doğan Avcıoğlu: Bir Jön Türk'ün Ardından*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Savran S (1987). 1960, 1970 ve 1980: Toplumsal Mücadeleler, Askeri Darbeler. *11. Tez Kitap Dizisi* (6).

Sayılgan A (2009). *Türkiye'de Sol Hareketler* (5. b.). İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Selçuk İ (20.12.1961). İran'da Mukavemet Cephesi. *Yön* (1), 18.

Selçuk İ (25.09.1964). Gerçeklerin Yönü. *Yön* (78), 5.

Selçuk İ (30.06.1967). Yeni Ufuklara Doğru Yol Alırken. *Yön* (222), 5.

Selçuk İ (11.11.1969). 10 Kasım 1969. *Devrim* (4), 2.

Sertel Y (1969). *Türkiye'de İlerici Akımlar*. İstanbul: Ant.

Sosyal Adalet (01.07.1965a). Olaylara bakış. *Sosyal Adalet* (16), 4.

Sosyal Adalet (01.08.1965b). Olaylara Bakış. *Sosyal Adalet* (17), 6.

Sosyal Adalet (01.09.1965c). CHP ve Seçimler. *Sosyal Adalet* (18), 4.

Soysal İ (29.07.1966). Eğri Oturalım, Doğru Konuşalım. *Yön* (174), 10-11.

Soysal M (19.09.1962a). Büyük Yalan. *Yön* (40), 3.

Soysal M (23.09.1962b). Karşı İhtilal. *Yön* (41), 20.

Soysal M (11.11.1962c). Uyanış Saati. *Yön* (17), 3.

Soysal M (10.01.1962d). Milliyetçilik. *Yön* (4), 11.

Soysal M (23.10.1964). Uçmayan Pilotlar. *Yön* (82), 3.

Soysal M (1986). Birkaç Söz. İçinde: H Özdemir (der), *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: Yön Hareketi*. Ankara: Bilgi Yayınevi, (13-14).

Soysal M (1988). Sosyalist Kültür Derneği. İçinde: *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi* (Cilt 6, 2022). İstanbul: İletişim Yayınları.

Şener M (2015). *Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP* (2. b.). İstanbul: Yordam Kitap.

Şişmanov D (1990). *Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi* (2. b.). İstanbul: Belge Yayınları.

Şimşek A (2021). "Kümünist Eşkalı" Türkiye'de Anti-komünizm (1945-1971) (1.b.). T Bora (der), İstanbul: İletişim Yayınları.

T.C. Kurucu Meclis Tutanak Dergisi (03.09.1961). Yirmi Beşinci Birleşim. *T.C. Kurucu Meclis Tutanak Dergisi*.

Tiğli K B (2005). Doğan Avcioğlu ve Devrim Gazetesi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). *Ankara Üniversitesi*.

Toker M (1992). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: İnönü'nün Son Başbakanlığı 1961-1965* (2. b.). İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Toker M (2000). Doğan Avcioğlu. İçinde: H Özdemir (der), *Doğan Avcioğlu: Bir Jön Türkün Ardından....* Ankara: Bilgi Yayınevi, (298-301).

Toplumsal Kurtuluş (01.05.1988). Mihri Belli ile Söyleşi: Sosyalist Devrim- Milli Demokratik Devrim Tartışması Hareketimizin Gelişmesini Engellememelidir. *Toplumsal Kurtuluş* (11), 18-24.

Tuncay M (2000). Avcioğlu'nun Arkasından. İçinde: H Özdemir (der), *Doğan Avcioğlu: Bir Jön Türk'ün Arkasından....* Ankara: Bilgi Yayınevi, (314-318).

Yanardağ M (1988). *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi* (1. b.). İstanbul: Yalçın Yayınları.

Yetkin Ç (1998). *12 Mart Öncesinde Soldaki Bölünmeler* (1. b.). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Yön (27.12.1961a). Le Monde. *Yön* (2), 8.

Yön (20.12.1961b). Bildiri. *Yön* (1), 12-13.

Yön (28.02.1962a). Partililer. *Yön* (11), 5-6.

Yön (21.03.1962b). Çalışanlar Partisi. *Yön* (14), 4.

Yön (03.10.1962c). Plancılar. *Yön* (42), 4.

Yön (26.09.1962d). Türkiye İşçi Partisi. *Yön* (41), 6.

Yön (12.09.1962e). Türkiye İşçi Partisi. *Yön* (39), 4.

Yön (14.03.1962f). Açık Oturum: Çıkmazdan Çıkabilecek miyiz? *Yön* (13), 10-12.

Yön (09.01.1963). Sosyalist Kültür Derneği Kuruldu. *Yön* (56), 4.

Yön (25.09.1964a). Yön'den Yöncülere. *Yön* (78), 2.

Yön (30.10.1964b). Yön, Bir Demagojiyi Daha Yıkıyor. *Yön* (83), 15.

Yön (23.07.1965a). İnönü, Mc Carthy'ci Gidişe Dur Dedi. *Yön* (121), 4.

Yön (30.07.1965b). CHP Seçim Beyannamesi. *Yön* (122), 4.

Yön (15.10.1965c). Seçim Sonuçları Washington'u Sevindirdi... *Yön* (133), 3.

Yön (03.12.1965d). CHP Meclis Bildirisi. *Yön* (140), 6.

Yön (08.04.1966a). Sendikacılarımıza Sunulur. *Yön* (158), 12.

- Yön (28.10.1966b). Beyaz İhtilal. *Yön* (187), 4.
- Yön. (26.08.1966c). TİP Bakırköy Kongresi. *Yön* (173), 6.
- Yön (02.09.1966d). Aybar'ın Konuşması. *Yön* (179), 7.
- Yön (09.12.1966e, Aralık 9). Sosyalizmde Ciddiyet! *Yön* (193), 4.
- Yön (22.07.1966f). CHP-TİP Düellosu. *Yön* (173), 5.
- Yön (06.01.1967). Moskova'nın Gözüyle Türkiye'de Bugünkü Sosyalizm Hareketi. *Yön* (197), 7-11.
- Yurtsever H (2020). *Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu: 1960-1980* (3. b.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Zileli G (2015). *Yarıлма (1954-1972)* (6. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zürcher E J (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (7. b.). (Çev) Y S Gönen, İstanbul: İletişim Yayınları.